

ПРЕЗЪ ОЧИТЪ НА ОБИЧЪТА

(Разкази)

Н. НЕДЪЛЧЕВА

СВЪТЛИНАТА РАЗКРИВА
КРАСОТАТА НА СВЪТА.
УЧИТЕЛЯ

СОФИЯ. 1938

Н. НЕДЪЛЧЕВА

ПРЕЗЪ ОЧИТЪ НА ОБИЧЪТА

(Разкази)

*Свътлината разкрива красота
тата на свѣта.*

Учи теля.

СОФИЯ. 1938

ВЕРДИКТЪ

ВЕРДИКТЪ НА ОБЩЕСТВОТО

(Продължение)

Съставител: Д-р Иван Иванов
Издател: "Свобода" София

С. 1001

ПРЕЗЪ ОЧИТЪ НА ОБИЧЪТА

Най-трудно му бѣше да говори за домашнитѣ си, а тя все ще го запита:

— Росинъ, какъ е майка ти? Сестричката ти добре ли е?

— Да, Фанка, добре сж. Благодаря.

Но тя не спираше съ това, а продължаваше.

— Разкажи ми, Росинъ, какъ изглежда майка ти. Ти на нея ли приличашъ?

Той се заглеждаше въ голѣмата разкошна библиотека и се мъчеше да премине на друга тема на разговоръ и я питаше за нѣкоя книга. Тя му отговаряше или подаваше исканата книга — и пакъ се връщаше на предишния въпросъ.

— Кажи де, Росинъ, майка ти висока ли е. Дай ми нѣкоя снимка, ако имашъ да я видя. Кой повече прилича не нея, ти или Ленка.

Росинъ я гледаше смутенъ отъ въпроситѣ, които му задаваше годеницата му и се чудѣше какъ да ги избегне. Отговаряше съ едносрични думи и ѝ заговарваше за друго, за да отвлѣче ума ѝ на друга страна. Но когато отиваше на другия день да я види пакъ, тя все ще намѣри единъ моментъ да го запита:

— Росинъ, имашъ ли писмо отъ майка си? Писа ли ѝ, че сме сгодени?

— Да, писахъ ѝ, отговаряше неохотно той.

— А тя?

— Нищо.

— Не се ли радва?

— Е, майка, сигурно ще се радва.

Тя го гледаше и недоумъваше, защо той така ѝ отговаря.

— Росинъ,—запитваше го тя отново, и очитъ ѝ го гледаха съ обичъ и радостъ, — какъ изглежда вашето село? Красиво ли е?

— Както всички села, мила, отговаряше той, и я запитваше дали е харесала концерта, на който е била преднята вечерь.

— Да — отговаряше тя—и той си отдъхваше, защото бѣ сполучилъ да промѣни разговора.

Тогава той ставаше спокоенъ, и очитъ му я гледаха съ безкрайна нѣжностъ, а сърдето му трептешо отъ обичъ къмъ нея, бѣше готово да даде мило и драго, само да има нейната близостъ и обичъ.

Тя бѣше единственото дете на богати родители. Майката бѣ чужденка. Дъщерята бѣ наследила отъ нея рѣдка хубостъ, деликатни маниери, а отъ баща си честно и откровенно сърдце, които допълваха и придаваха особенна прелестъ на характера и воншността ѝ.

Той я бѣ обикналъ отъ първия мигъ, когато я бѣше видѣлъ на студентския балъ и колкото повече се сближаваше съ нея, обичъта му растѣше. Това го виждаха всички, виждаше го и тя. И тази обичъ сякашъ се прелѣ въ нейното сърдце и тя го обикна съ всичката чистота и обичъ на своята душа.

Той бѣше студентъ последня година по медицина. Бащата на Фанка виждаше въ него едно добро бждеще за своето дете, макаръ, да знаеше, че не произхожда отъ богато семейство.

А Росинъ тъкмо отъ това се боеше. Какво ще каже тя, Фанка, ако се научи, че майка му е училищна прислужница, че работи дене и ноше чужда ра-

бота. Денемъ въ училището, а нощемъ тъчеше платна за свадбитѣ на богатскитѣ селски дъщери. И кога спѣше тя, той самъ не знаеше. Нѣмаше ли това богато семейство, да се отвърне отъ него, когато стане ясно съвсемъ, съ какъвъ беденъ родъ се сближава?

Нѣмаше ли Фанка да счита за унижение, че майката на нейния съпругъ е една проста селянка и освенъ това училищна прислужница? Че сестричката му всѣко лѣто ходи по хорскитѣ къщи да слугува, за да събератъ нѣкоя пара за батко ѝ, да може той, тамъ въ столицата да следва и стане голѣмъ човѣкъ.

О, той тѣй обичаше тѣзи близки нему сжщества, които слугуваха само той да си пробие похубавъ пжтъ въ живота. Когато се връщаше въ ваканциитѣ, той помагаше въ всичко на майка си за да може поне малко да я облекчи. Милваше загрузитѣ и посинѣли отъ работа ржчички на сестричката си и разказваше чудни истории за голѣмия градъ. После ѝ заговорваше за свѣтлитѣ си блѣнове, какъвъ хубавъ и честитъ животъ ще иматъ тримата тѣ, когато той завърши. И почитѣ на сестричката му, често бликваха сълзи отъ радост. когато слушаше това тѣй хубаво като приказка бждеще.

И ето сега, когато той обикна това богато и красиво момиче, едва ли не видѣ той въ бедната си отрудена майка и измжчено сестриче, врагове на неговото щастие.

Фанка всѣки моментъ можеше да се научи за мизерията, въ която се намиратъ домашнитѣ му, тѣхното унижително положение и да му каже: — Росинѣ, обичамъ те, но това ще компрометира нашето семейство. Татко не може да приеме това

И коситѣ му настрѣхваха въ такива моменти. И ако му предложеха да се откаже отъ майка, отъ сестра, отъ всичко, което му е било мило — бащинъ домъ, цвѣтна градинка, въ която Ленка, сестричката, му садѣше бѣли и розови карамфили, ароматенъ шибой и тъмнооки теменуги, и даже отъ гората и планината, които му бѣха тъй свидни, и изъ които бѣше ходилъ презъ цѣлото си детинство, отъ всичко, отъ всичко би се отказалъ заради нея.

И всѣкога, когато тя го запитваше за село, за майка му, той изтърпваше и се плащеше. Мислѣше си, ей сега тайната ще се разкрие и мечтаното щастие ще изхвъркне като златокрила птица презъ прозореца. И тогава животътъ му ще стане пусть и безсмисленъ. Слънцето ще престане да свѣти, звездитѣ ще изгубятъ блѣсъка си, земята подъ нозетѣ му ще се разклати. О, тогава, по-добре да не живѣе той, когато тя ще бжде завинаги загубена за него.

А той нито подозираше даже какво става у нея. Той нито знаеше, че тя е обикнала съ всичкото си сърдце всичко, каквото бѣ негово. Тя обичаше въздуха, който той диша, обичаше кжщата, въ която той живѣеше, обичаше всичко, съ което той бѣ свързанъ. Неговитѣ приятели ѝ бѣха мили като братя. Неговитѣ любими книги станаха и нейни. Музиката, която обичаше той, постоянно звучеше въ сърдцето ѝ, въ душата ѝ. За нея бѣ мило селото, въ което се бѣ родилъ и отрасълъ. Обикнала бѣ гората и планината, изъ които той е скиталъ.

Тя си представяше малка селска, чиста кжщичка, съ цвѣтна градинка благоухаеща съ безброй разцѣфнали цвѣтя. И всичло това ѝ бѣше ми-

ло, мило! Тя си въобразяваше, какъ предъ кжщата има постлани плочи или камъчета, по-нататкъ е кладенца, а още по-нататкъ зеленчуковата градина. И какъ купнѣше да види всичко това! Какъ искаше да прелети при малката чиста кжщичка, да се втурне въ нея и да пригърне неговата майка, да я цѣлуне и дветѣ да плачатъ, да плачатъ отъ радостъ и да си изкажатъ обичта, общата обичъ къмъ този който ги свързваше. Да си приказватъ за него. И тя, Фанка ще слуша майка му да разправя за всичкитѣ му лудории и бели, които е правилъ презъ детинството си, а тя ще се смѣе отъ сърдце и ще ѝ се струва всичко все хубаво, защото въ него, въ Росинъ нѣма нищо лошо.

После ще пригърне малката му сестричка, която си идва съ пълни менци съ вода отъ чешмата за пиене и ще я милва, ще я обича, както родна сестричка. О тя си нѣма сестричка и затова ще я вика при тѣхъ да живѣе съ месеци. И ще бжде хубаво, хубаво. А защо Росинъ така упорито мълчи и не иска нищо да и говори за тѣхъ?

Росинъ бързаше, много бързаше по скоро да си образуватъ своето гнездо. Фанка се радваше и очитѣ ѝ се пълнѣха съ свѣтлина.

— Но Росанъ, ще доведешъ майка си казваше му Фанка, когато го изпращаше на гарата. Той отиваше въ село, за да уреди документитѣ си.

— О, Фанка, тя надали ще иска да напусне село. Тя е много привързана къмъ всичко тамъ, пѣкъ и работа ще има.

— Но Росинъ, грѣхота е, настояваше Фанка, едничкъкъ синъ ѝ си, тукъ чуждитѣ хора ще ти се радватъ, а тя ще е тамъ самичка. Грѣхота е Росинъ.

Той я гледаше и му ставаше още по скжпа за тѣзи ѝ думи. Той взе ржката ѝ и я цѣлуна съ

препълнено съ благодарност сърдце. Но Фанка настоя.

— Росинъ, обещай ми, я че ще я доведешъ. Разбери искамъ да я вида.

— Фанка, лѣто е, може да си има работа...

— Поне Ленка доведи. Нека се порадва детето. Тукъ има да види толкова работи. Разбери, Росинъ, искамъ да ги вида, настояваше тя.

Тѣзи ѝ думи паднаха като благодатни капки върху засъхналата му отъ мъжи и противоречия душа и сякашъ връщаха обичѣта и нежността му къмъ ония тамъ, които се лишаваха отъ всичко само заради него. И презъ замрежения си погледъ, виждаше измжчената си майка, която отъ залъка си дѣлѣше, гладна оставше заради него. Той чувствуваше, че всѣка дума на Фанка го приближава къмъ нея. И той бѣ готовъ да коленичи предъ тая майка и да иска прошка отъ тая светица за гдето е билъ готовъ да се откаже отъ нея и да забрави всичкитѣ ѝ безсънни нощи, всичкия ѝ неуморенъ трудъ, който тя бѣ положила заради него.

Влакътъ изсвири. Росинъ се стресна. Цѣлуна Фанка и се качи на влака.

— Обещай, казваше му тя и вървѣше съ тръгващия влакъ.

Той отговори нѣщо, но влакътъ пакъ изсвири, засили хода си и тя не можа да чуе отговорътъ му.

Следъ нѣколко дни Фанка получи писмо отъ Росинъ, въ което ѝ пишеше, че го е валѣло дѣждъ отъ гарата до селото, простодилъ се и затова ще се позабави съ връщането си.

Сърдцето на Фанка заби въ тревога. Тя ходѣше отъ стая въ стая неспокойна. Майка ѝ я

утешаваше, но тя втздишаше тежко. Следъ два дни тя каза на родителитѣ си, че не може повече да седи тукъ, че той може тамъ да е зле, че тя трѣбва да е край него. Че неизвестността я задушаваше. Баща ѝ, който я обичаше нежно и галѣше като дете не можа да откаже на молбата ѝ, и на другия день, изпратена отъ родителитѣ си, тя отпътува съ влака за селото на Росинъ. Нарочно никого не предупреди отъ домашнитѣ му. На гарата тя попита за селото на Росинъ, намѣриха се хора отъ сѣщото село съ коля и предложиха услугитѣ си да я придружатъ до село.

Изъ цѣлятъ пѣтъ сърдцето ѝ трептѣше отъ неспокойство, радостъ и тревога. Пѣттѣ минаваше презъ красиви, живописни местности, които радваха очитѣ и душата ѝ.

Най-после пристигнаха въ селото, което бѣ разположено на красивъ планински склонъ, заобиколенъ съ гори. Тя попита за кѣщата на Росинъ. Едва тогава селянитѣ се подосетиха, каква е работата, но нищо съ положителностъ не можаха да кажатъ, защото само слухове се носѣха, че Росинъ се сгодилъ за богато момиче, но майка му никому нищо не бѣ се похвалила.

И каква бѣ изненадата на Росинъ, когато видѣ Фанка да грѣйва като слънце съ лѣчезарната си усмивка въ тѣхната малка селска кѣщичка. Следъ мигъ, сълзи сами бликнаха отъ очитѣ му, когато видѣ Фанка въ прегръдкитѣ на майка си. Дветѣ жени наистина плачеха отъ радостъ. И сѣщо, както въ мечтитѣ на Фанка, Ленка, сестричката на Росинъ се изправи на прага блѣда, развълнувана, съ пълни менци съ вода. Фанка скочи, присрещна я, взе менцитѣ, остави ги настрана, и като

я привлече къмъ себе си, пригърна я и поведе къмъ леглото на Росинъ на което лежеше той.

— Ето Росинъ, моята сестричка, каза му и замилва главицата на Ленка съ сестринска нѣжностъ.

А въ това време съседитѣ презъ комшолуци, презъ врати, бѣха надошли и съ любопитство поглеждаха. Като ги забеляза майката на Росинъ поправи кърпата си и покани гоститѣ въ малката приемна.

— Да ти е жива снахата стрино Петковице, възнагриди те Господъ за мжкитѣ и трудоветѣ — думъха ѝ женитѣ, насѣдали по миндера и столоветѣ.

— Аминъ, благодаря, да връща Господъ на всички съ добро, отговаряше стрина Петковаца и черпѣше гоститѣ съ бонбони, които ѝ подаде Фанка, като виде гоститѣ.

До вечерята цѣлото село знаеше за хубавата гостенка и женитѣ си думаха помежду си:

— Блазе ѝ, такова чедо днесъ рѣдко се ражда. Злато чедо. Да му се ненагледашъ, да му се ненарадвашъ.

— Ами, тѣй ами, отдоваряха други, гдето казватъ на всѣко лошо си има край. И на сиромашията и на мжката си има край.

А Фанка като пролѣтна птичка запѣ въ малката кжщица и всичко стана хубаво, красиво.

Майката често отправяше погледъ пълненъ съ благодарностъ къмъ Бога, който тѣй богато я награди за всичката мжка и трудъ.

Росинъ бързо оздраве и обикна Фанка съ тройна обичъ — и съ обичъта на майката и съ обичъта на сестричката и съ обичъта на собствено то си сърдце. Нейната нѣжностъ и обичъ къмъ близкитѣ му раждаха въ сърдцето му хилядократна обичъ къмъ нея.

И той виждаше, че и малката кжшица може да изглежда като палатъ и рай за тия, които живѣха съ обичъ единъ къмъ другъ въ нея.

— О, Фанка, обичъта е която дава красота и смисълъ на всичко, казваше ѝ Росинъ,—когото се връщаха отъ планината радостни въ малката кжщичка, гдето ги чакаха майката и сестричката.

А Фанка го гледаше съ очи, кото му говорѣха безъ думи. И тѣ казваха, че отдавна, много отдавна нейното сърдце е разбрало това, че презъ очитѣ на обичъта животътъ ѝ свѣтътъ е прекрасенъ.

СЪЛЗИЦИТЪ.

Никой не ме обичаше, а тѣй искахъ едничка искрица отъ обичъ да стопли сърдцето ми.

Бѣхъ кржгълъ сиракъ. Съ малкото наследство оставено отъ родителитѣ ми, които не помнѣхъ, учихъ, а после се отдадохъ на търговия въ която много ми вървѣше. И имахъ всичко въ изобилие — дрехи, обувки, кжща, храна . . . но все пакъ липсваше ми най-сжщественото — липсваше ми обичъта на нѣкое живо сжщество.

Имахъ далечни роднини, които идваха при менъ, само когато имаха нужда отъ пари и си отиваха — и знаехъ, тѣ обичаха паритѣ ми, а не мене. А тѣй копнѣхъ за една безкористна усмивка, за едничка блага дума — и нѣмаше кой да ми я каже.

— Наистина, мислѣхъ си азъ, навѣрно не заслужавамъ този скжпоцененъ даръ, азъ съмъ такъвъ грозенъ, кой ли би ме обикналъ?

Като дете съмъ боледувалъ отъ едрата шарка и понеже тогава майка ми не е била между живитѣ, не е имало кой да положи по-старателни

грижи за мене — лицето ми бѣше грозно набраздено и ясно се виждаха последицитѣ на болестѣта.

Другъ пжть бѣхъ се тровилъ безъ да искамъ отъ една развалена храна. Вследствие на отравянето очитѣ ми отслабнаха и азъ сложихъ очила. И все ми се струваше, че ходя като плашило изъ улицитѣ съ тия очила, съ това грозно набраздено лице и въ мене се зараждаше ужасно озлобление къмъ хората. Гледахъ ги намръщенъ, говорѣхъ имъ грубо и рѣзко, като че ли тѣ ми бѣха виновни за всичко, което ме бѣ сполѣтѣло. И тѣ като ме виждаха такъвъ зълъ, още повече ме отбѣгваха.

Това бѣ отвѣнъ, а вжтре въ душата си жадувахъ за доброта, за внимание, за тишина и миръ.

Понѣкога ми се струваше, че хората ме мислятъ за бодливъ таралежъ — и тая мисль ме караше да изострямъ още по-силно бодлитѣ си, но тѣ не знаеха, че тамъ вжтре, подъ бодлитѣ, имаше едно топло сърдце, което жадуваше да бжде обичано . . .

Така минаваха днитѣ и годинитѣ. Азъ бѣхъ вече средня възраст човѣкъ, къмъ четиридесете години, съ много пари и все пакъ самотенъ нещастникъ.

Единъ день бѣхъ седналъ на една скамейка въ малка градина предъ единъ храмъ. Много деца играеха по алеитѣ — бѣше пролѣтъ и тѣ като пчелици излѣзли отъ кошѣра бръмчеха, тичаха, викаха.

Азъ стояхъ на най-осамотения кжтъ на градината и бѣхъ решилъ да ставамъ да си вървя, когато видѣхъ по алеята да идва едно малко слугинче, возещо количка съ бебе. Азъ се поспрѣхъ и ги загледахъ — но безъ умисль — просто ги чакахъ да отминатъ, за да тръгна. Когато приближи слугинчето, азъ продължавахъ да го гледамъ и ви-

дѣхъ, че синитѣ му като небето очи, бѣха плувнали въ сълзи. Нѣщо въ гърдитѣ ми потръпна отъ жалъ и азъ вперихъ по-силно очи въ момиченцето. То сякашъ сѣти, че го гледамъ и сведе глава надолу. И въ тоя мигъ се отрониха нѣколко едри сълзи отъ очитѣ му и паднаха на земята.

Слугинчето отмина, азъ станахъ и събрахъ пѣсъка върху който бѣха капнали сълзицитѣ. Менъ ми се сториха тѣй свещенни и никой човѣшки кракъ не трѣбваше да стѣпи върху тѣхъ. Завихъ пѣсъка въ вестникъ внимателно и го сложихъ въ джебътъ си. И въ сжщиятъ мигъ изпитахъ нѣщо ново, което никога въ живота си не бѣхъ изпитвалъ. Сякашъ негде въ сърдцето ми трепна малка свѣтлинка и се роди чиста радостъ — тѣй чиста, както бѣха кристално чисти сълзитѣ на малкото момиченце.

Проследихъ слугинчето съ очи и тръгнахъ следъ него, когато то излѣзе отъ градината и подтикна количката по една отъ широкитѣ столични улици. Детето въ количката спѣше, а слугинчето полунавело глава, навѣрно за да не виждатъ минувачитѣ сълзицитѣ му, возѣше количката.

Азъ забързахъ и ги настигнахъ. И за първи пѣтъ въ живота си азъ протѣгнахъ ржка, за да я сложа съ тиха ласка върху рамото на малкото момиченце. То се стресна, обърна се и въ очитѣ му видѣхъ уплаха. Усмихнахъ се и му заговорихъ тихичко. И това бѣ пакъ за първи пѣтъ въ живота ми. Пѣсъкътъ съ сълзицитѣ, каточе ли пѣеше въ душата ми нѣкаква тихичка пѣсенъ и ми подсказваше какво да правя. А то бѣ все това, което никога не бѣхъ правилъ и говорилъ.

Момиченцето ме гледаше съ хубавитѣ си голѣми очи, по жглитѣ на които бѣха се събрали

нови едри сълзи, готови да капнатъ всѣки мигъ.

— Поспри дете, казахъ на слугинчето. То спрѣ. Азъ извадихъ бѣлата си кърпа и избърсахъ сълзицитѣ, които следъ мигъ пакъ щѣха да паднатъ върху праха на улицата.

И когато избърсвахъ детинскитѣ сълзици, стори ми се, че това бѣ най-свещенния мигъ отъ животътъ ми. Въ менъ стана тихо, свѣтло и душата ми се изпълни съ благоуханието на безброй разцѣвнали цвѣтя.

Момиченцето ме гледаше сериозно очудено, а като му се усмигнахъ отново, то сжщо се усмигна и сякашъ въ сжщия мигъ слънцето по щедро разлѣ свѣтлината си.

Тръгнахме отъ ново, но следъ двајсетина крачки, момченцето спрѣ предъ една висока кжща, предъ която имаше красива градина съ желѣзна ограда. Слугинчето ме погледна още веднажъ съ чиститѣ си хубави очи, усмигна ми се пакъ и влѣзе въ двора.

И този день ми се стори като най-голѣмия празникъ въ живота ми.

Когато си отидохъ въ кжщи, затворихъ въ бюрото си пѣсѣкътъ върху който бѣха капнали сълзитѣ, а кърпата съ която бѣхъ избърсалъ очитѣ на детето я завихъ и скрихъ въ вжтрешния джебъ на дрехата си. И за първи пжтъ въ живота си, азъ се почувствувахъ доволенъ и радостенъ. А сълзицитѣ по кърпата, която бѣ до гърдитѣ ми, сѣкашъ влизаха въ самото ми сърдце и тамъ като малки звънчета звънтѣха и звъntenето имъ се съчетаваше въ чудна мелодия.

Отъ този день, азъ се променихъ. Взехъ да виждамъ все по често тъга и скрити сълзи въ очитѣ на хората — сѣкашъ тия които бѣха до

сърдцето ми, ми ги посочваха. И въ менъ се раждаше желание щото тия сълзи и тъги да се обръшатъ въ усмивка и радостъ.

Малкото слугинче го виждахъ на другия и на подругия день. Неговитѣ очички ме гледаха съ такова довѣрие, а устничкитѣ му, ми разправяха за тамъ, за село, за гората, за планината, за веселитѣ малки другарки, които е било принудено да остави — за да помогне на болния си баща и невръстни братчета и састриче. Майка ѝ сама отъ сутринъ до вечерь съ две ржце, не могла да смогне за прехраната ни шесть гърла. . . А то тѣй обичало да учи. . . а трѣбвало да остави училището. . . Майка ѝ ще плати глобата, защото глобата е по малка отъ разноскитѣ по нея въ училището. А и тукъ като слугинче нали ще печели? А така обичало приказкитѣ, книгитѣ, училището. . . И синитѣ очи отново плувваха въ сълзи . . .

— Не плачи, казвахъ ѝ азъ, не бива сълзитѣ да падатъ на уличната прахъ, защото тѣ сж свещенни.

А то ме гледаше очудено, неразбиращо какво му казвамъ. О, то е плакало толкова много! И майка му е плакала колко пжти! . . . И колко много хора сж плакали, ми казваше то, и избърсваше съ дланъ очитѣ си.

А азъ стояхъ и си мислѣхъ, много си мислѣхъ. Следъ малко момиченцето ми се усмихваше и ми посочваше малкитѣ птиченца, които прехвъркваха край розовитѣ храсти — и тѣй имъ се радваше. — О, дете, дете, мислѣхъ си азъ . . .

Азъ я питахъ — какво искашъ да ти купя?
— Нищо, не съмъ гладна — отговаряше ми то.
И тогава колко много разбирахъ отъ тия дет-

ски думи. Колко много непознати страни на живота се разкриваха предъ мене.

На есень азъ освободихъ една отъ стаитѣ и вземахъ малкото момиченце въ кжщата ми, която бѣ голѣма и пълна съ квартиранти. И всичкитѣ тѣзи квартиранти, ме гледаха като врагъ и изедникъ, а и азъ сжщо тѣй гледахъ на тѣхъ.

И почна се единъ новъ за менъ животъ. Въ кжщи ме очакваше едно малко сърдчице, едни радостни сини като небето очи, две ржчички които ще ми покажатъ тетрадкитѣ съ това, което сж учили въ класъ. А малката чиста устица, ще ми каже — „Чичко вижъ какво учихме. Днесъ учителката ми каза „браво“. И всичко въ него трепти отъ радостъ.

Азъ повдигахъ ржка, погалвахъ русата главица и ѝ казвахъ „браво“. И се превръщахъ като нея въ дете и се радвахъ съ нейнитѣ радости. Стараехъ се да гледамъ свѣта презъ нейнитѣ очи. Слушахъ я винаги внимателно, когато ми говорѣше и почнахъ да чувствувамъ хората чрезъ нейното малко трептящо сърдце. А това сърдчице бѣ нежно, любящо, състрадателно. Това сърдчице ми разказваше всѣки день за бедни другарчета, за болнички приятелки, които имали такива и такива нужди. И не се минава много, когато край малката главица, която ме чакаше въ кжщи, се въртѣха други десетина и отъ моитѣ джобове излизаха моливи; гуми, тетрадки, книжки, които тѣ съ викове и радостъ приемаха. И често връщатъ се за обѣдъ въ кжщи — азъ отдалечъ чухахъ пѣснитѣ и игритѣ имъ. И тогава ми се стори, че ледената или по право гранитната преграда, която раздѣляше мене отъ хората се стопи, изчезна и азъ видѣхъ хората близки, много близки до

сърдцето ми. И самитѣ тѣ, сѣкашѣ бѣха станали други, усмихваха ми се, поздравяваха ме приветливо и почнахъ да виждамъ въ очитѣ имъ свѣтли отблѣсъци на обичь. . .

Нѣкой бѣ завъртѣлъ нѣкакво магическо колело и свѣтътъ бѣ станалъ новъ, красивъ. Тогава азъ отивахъ при малката и ѝ казвахъ:

— Е малка главице, азъ трѣбва много да съмъ ти благодаренъ.—А тя ме гледаше очудено и не ме разбираше. Тя мислѣше, че тя трѣбва да ми благодари.

Отъ тогава минаха много години, които посипаха снѣгъ върху главата ми и отъ това днесъ коситѣ ми сж бѣли. Лицето си вече не го оглеждамъ въ огледалото, може то да е остарѣло. Но има нѣщо въ мене, което не остарѣ — то е сърдцето ми, което се радва на живота.

При менъ сега идватъ много, азъ не мога да се оплача отъ самота — кжщата ми се изпълва съ радостния глъчъ на голѣми и малки.

Много младежи, които завършиха университета, идватъ да ми благодарятъ. Много майки ми носятъ ризи, за оказана помощъ за болнитѣ имъ дечица. Много момичета ме канятъ съ радостни сърдца и свѣтнали очи вмѣсто баща да ги извеждамъ отъ домоветѣ имъ за да влѣзатъ въ новиятъ домъ на своя избранникъ. И чухъ не веднажъ благословии отъ стари а млади. И тогава имъ казвахъ — не, не на мене принадлежатъ тѣ, благодарноститѣ и благословиитѣ, а на оная малка нѣкогашна главица съ синитѣ като небето очи, която ме научи да виждамъ свѣта и хората презъ нейното нѣжно състрадателно сърдце.

Днесъ тя е голѣма и моето сърдце отново се пълни съ чиста радостъ, когато тя идва въ стаята

ми съ своя избраникъ и дветъ си малки дечица, които се втурватъ върху менъ, прегръщатъ ме и ме цѣлуватъ. И азъ всредъ тѣхната обичъ забравихъ че бѣхъ грозенъ и видѣхъ, че сърдчицата на дъцата могатъ да виждатъ това, което очитъ на възрастнитъ не могатъ.

И често пѣти, азъ отварямъ бюрото си и изваждамъ отъ тамъ една кутия. Въ кутията има пѣськъ, по който бѣха капнали нѣкога нѣколко едри кристални сълзи на на едно дете . . . И тѣзи свещенни сълзи, бѣха причина за промѣната на цѣлиятъ ми животъ, а заедно съ това и промѣната на живота на толкова много души, които сждбата ги бѣ свързала съ мене . . .

И струва ми се, може би въ малкитъ случайности, е прѣстътъ на Провидението който завъртва понѣкога кормилото на нашия животъ.

СВѢТЛА.

— Мамо, повикай това момиче, което тѣй хубаво пѣе, искамъ да го видя.

— Какъ бре синко, да го повикамъ, не я познавамъ.

— Така, мамо, повикай я, кажи ѝ че я викамъ, нека дойде за малко.

— Но доктора изрично ти забрани да говоришь и се вълнувашъ. . .

— Ехъ, мамо, още малко и за винаги ще престана да говоря и се вълнувамъ. Ти сама знаешъ че днитъ ми сж преброени.

— Да я повикамъ, мили сине, да я повикамъ — гладѣеше майката хубавитъ коси на любимото си чедо и преглъщаше горчивитъ си сълзи за да

нѣ го тревожи. — Да я повикамъ, рожбо мила, ами не зная дали ще дойде като е непозната.

— Помоли я мамо. Само на вратата до прага, само да я видя.

Майката се наведе, цѣлуна голѣмото бѣло чело на сина си и излѣзе съ долбока въздишка.

Всички знаеха, че той, синътъ ѝ, е боленъ отъ страшната болестъ, боѣха се отъ него и никой не прекриваше прагътъ имъ. И тя отиваше сега къмъ съседитѣ си съ изтрѣпнало сърдце. Ами ако ѝ откажатъ? Това ще бѣде новъ ударъ за него, той ще разбере колко много е боленъ, за да се пазятъ така отъ него и това може би ще го сломи съвършено — и тя вървейки изтри наново бликналитѣ сълзи.

— — — — —

Следъ малко до прага на стаята на болния застана едно босоного момиче, съ кестеняви къдри по раменетѣ и сияющи голѣми хубави очи. Болниятъ леко възкликна и се помжчи да се приповдигне отъ леглото. Очитѣ му се разтвориха широко и гледаха безъ да клепнатъ. После лека свѣтлина мина по лицето му и той се усмихна. О! имаше месеци отъ какъ не бѣ се усмихвалъ. Майката бършеше съ пристилката очитѣ си, въ които бѣ преминалъ свѣтълъ лжчъ на радостъ и скрита надежда.

— Благодаря Ви — прошепна болния — благодаря Ви.

Момичето застанало на прагътъ се огледа наоколо, търсейки да види на кого благодарятъ.

— На тебе казва — обърна се майката къмъ нея — на тебе, чедо, че той толкова . . .

— Че защо, засмѣ се момичето, какво съмъ направила?

— Това гдето дойдохте, промѣлви болния.

— Тѣй ли, засмѣ тя наново, и пристѣпи въ стаята съ една чиста, почти детска свобода. — Значи, Вие сте тоя учения, най-учения отъ тука, гдето сте се разболѣлъ, — започна наново тя приближавайки се до леглото му. — Все за Васъ говорятъ отъ какъ съмъ дошла, и азъ тѣй много желаяхъ да Ви видя. Азъ много обичамъ ученитъ хора . . .

Болниятъ я гледаше съ нескривана радостъ и говорѣтъ ѝ му се струваше като чудна мелодия, която гали слухътъ му.

— А вие много хубаво пѣте — ѝ каза болниятъ, неснемащъ погледа си отъ нея.

— Хубаво ли? — ха-ха — и тя се размѣ изведнажъ съ звѣнливъ смѣхъ. — че отъ гдето знаете вие? А сетихъ се, сигурно вчера сте ме чули, когато се бѣхъ качила хе на сная круша, която е точно срещу вашитѣ прозорци. Азъ много обичамъ да се качвамъ на дърветата. А вие?

— И азъ — отговори болния и бѣгла усмивка наново премина по лицето му.

— Азъ затова обичамъ да идвамъ тукъ у бабини, че иматъ толкова дървета, отъ едно слезна на друго се кача и колко надалече се вижда отъ тѣхъ, хе-е-е — и тя протѣгна рѣце за да покаже колко на далечъ. — А вие кога ще станете, — се обърна тя изведнажъ къмъ него.

— А кога ще кажете вий? — запита усмихнато той.

— Ами че днесъ. То докато лежи човѣкъ, никога нѣма да оздравѣе.

— Тъй ли, — засмѣ се болния. — Чувашъ ли, мамо, вижъ какво казва това момиче, — но като видѣ, че майката я нѣма, обърна се наново къмъ малката гостенка, която озари съ златна свѣтлина душата му и изпълни сърдцето му съ необикновена чиста радостъ. — Значи ти толкова много обичашъ да се качавашъ по дърветата?

— О много, много обичамъ.

— Ами отъ плодетѣ кой най много обичашъ?

— Всички. И круши, и ябълки, и грозде. Ами ти? Ахъ, имамъ една круша, преди малко бѣхъ си откъснала три. Искашъ ли да ти я дамъ?

— Да, искамъ. О! много благодаря.

— Охъ за една круша! Знаешъ ли бабини колко много иматъ. Ами ходили ли сте на синия виръ? Чудесенъ е, нали? И колко цвѣтя има тамъ въ гората! Когато станете, ще отидемъ заедно, искате ли? Ще ви кажа едно много хубаво мѣсто, което съмъ си харесала въ гората. Никой не го знае.

— Ти пѣшъ ли тамъ, — запита я болниятъ и въ гласътъ му прозвучаха нови тонове изпълнени съ радостъ.

— Да пѣя ли? Че азъ най обичамъ да пѣя въ гората. А понѣкога и мълча. Тогава сѣдамъ или лѣгамъ на шумата отъ падналитѣ листа и слушамъ какъ си шепнатъ листата — то е толкова хубаво. Вие слушали ли сте? Ами днесъ ще станете ли? Кога ще можемъ да отидемъ въ гората — отрупваше го тя съ свойтѣ чистосърдечни въпроси. Той я гледаше и очитѣ му ѝ се радваха.

— Ще станете ли днесъ — го запита отново нетърпеливо тя. — Азъ тукъ съвсемъ нѣмамъ съ кого да ходя, всички сж на работа . . .

— Днесъ ли да стана? — усмихна се той. — Какъ мислите, ще мога ли? Азъ не съмъ ставалъ съ месеци вече.

— Рарбира се, че ще можете, нали все единъ день ще станете, защо да не е днесъ?

Той се усмихваше и гледаше това чисто момиче-дете, което съ присжтствието си като че ли вливаше нови сили въ жилитѣ му и душата му се радваше.

Момичето изведнажъ се умълча, послуша се и каза.

— Баба ме вика, ще трѣбва да си отида.

Сѣнка премина по очитѣ на болния.

— Ще дойдете ли пакъ? — попита я той плахо.

— О, разбира се ще дойда. Сега трѣбва да ме викатъ за обѣдъ. Като се нахранимъ и ще дойда пакъ — и тя изхвъркна отъ стаята като лекокрила птичка. Болния се усмихна и наново свѣтлина премина по лицето му.

Когато майката влѣзна съ пълна престилка плодове, тя не можа да не извика неволно: — Колко добре изглеждашъ днесъ, чедото ми. А кжде е момичето?

— Отиде си. Баба ѝ я извика. А какъ се казва тя мамо?

— Свѣтла, тѣй чувамъ да я викатъ.

— Свѣтла, повтори той, колко хубаво име. Наистина че тя е свѣтла. Свѣтлина за душата ми, си каза той на умъ.

Отъ този день животътъ на болния се промѣни. Стаята която преди му се виждаше тъмна, пуста, ужасна, сега му изглеждаше приветлива. И цвѣтята, които бѣха почнали да го дразнятъ, наредени въ саксии по етажерката въ жгъла, сега му се струваше че излжчваха най-чудни благоухания. Свѣтла

идваше при него всѣкога когато можеше да изчезне отъ кжщи въпреки караницитѣ на баба ѝ. Тя му чуруликаше съ своя ясенъ гласъ какво ли не. Разправяше му съ най голѣми подробности за своя животъ въ тѣхния градъ, за палавия Буби, за малкото бѣло коте, което цѣло се наежвало когато Буби отивалъ къмъ него, за другаркитѣ си, за малкото си братче, за тѣхнитѣ игри и още много, много нѣща, които той слушаше прехласнатъ, като че ли това бѣ нѣкаква нова за него музика. Всичко което тя говорѣше му се виждаше хубаво, прелестно, необикновено.

Една седмица следъ запознаването му съ Свѣтла, болниятъ стана отъ леглото. И всички които чуха и видѣха това се почудиха. Лѣкарътъ просто не искаше да повѣрва ни очитѣ си. Той му бѣ опредѣлилъ най много още единъ месецъ животъ. Найстина колко превратности има въ човѣшката сждба.

Богданъ, тѣй се наричаше болниятъ, очакваше винаги съ нетърпение своята малка приятелка, готвящъ ѝ нѣкаква изненада. До като лѣжеше въ леглото той по цѣли часове измисляше какви ли не нѣща, съ които да може да зарадва Свѣтла. И най-после не се стѣрпѣ и стана отъ леглото — никой не можеше да направи това, което бѣ намислилъ той, никой, даже и майка му — само той. И той разтваряше сандѣци, тѣрсѣше боитѣ съ които не бѣ рисувалъ отъ както бѣ заболѣлъ. Чистѣше четкитѣ си, тѣрсѣше подходящи за цѣльта хартия и прекарваше съ часове цѣлъ погълнатъ въ работата. Когато чуваше стѣпкитѣ на Свѣтла по скоро скриваше всичко съ треперящитѣ си прѣсти за да не разбере нищо тя. Отначало ржцетѣ му не го слушаха, треперѣха, всичко се зацап-

ваше и майка му прибираше цѣлъ купъ листове, а сърдцето ѝ ликуваше отъ радостъ, гледайки какъ се приповдига и крепне единствениятъ ѝ любимъ синъ. Най после Свѣтла бидѣ изненадана съ една чудесна скица, изобразяваща босоного момиче съ кестеняви кждри. Да, за тази картина бѣ станалъ той. Той лежайки си я представяше, мислѣше до като най-после стана и я нарасува.

— Охо. . . значи ти освенъ че си билъ ученъ, си билъ и художникъ и какъ дума не си ми казалъ до сега— а азъ всичко му казахъ отъ първия день още — укоряваше го Свѣтла.—Вижъ колко хубаво знаелъ да рисува човѣка, а си мълчи.

Свѣтла радостно сложи хубавата скица на масата и като се обърна къмъ него, клатейки му заканително глава, каза: — „За наказание заради мълчанието ти, ще отидемъ на синия виръ. Отъ кога си ми обещахъ. . .

Болниятъ я гледаше, сияющъ отъ радостъ и на драго сърдце приемаше всички тия наказания. Отъ тогава тѣ започнаха да скитатъ ту по рѣката, ту по планината и се връщаха обгорѣли отъ слънцето, но весели и вечно смѣющи се за нѣщо.

Майката на Богданъ ги причакваше отъ далечъ съ туптящо отъ радостъ сърдце и съ постоянно благодарящъ погледъ къмъ небето. Тя поемаше боровинкитѣ, ягодитѣ, лешницитѣ които ѝ носѣха отъ планината и благославяше малкото момиче, което Богъ ѝ изпрати за да възвърне живота на чедото ѝ.

Какъ мина лѣтото, какъ хвъркна ваканцията никой не можа да осети. Лѣкаря, който веднажъ ги срещна, когато тѣ се връщаха отъ планината, заливащи се въ смѣхъ кой знае за какво, потупа

Богдана по рамото весело и му каза: — „Тая малка излѣзе по-голѣмъ докторъ отъ насъ, какво ще кажешъ ти, а?“

Богданъ само се усмихна и кимна съ глава. Свѣтла го гледаше съ голѣмитѣ си хубави очи въпросително.

Следъ нѣколко дни, изпращайки малката си приятелка на гарата следъ хилядитѣ поржчки да му пише веднага следъ като пристигне, той Богданъ ѝ каза:—„Свѣтла, мила приятелко, ти възвърна живота ми, на тебъ дължа здравето си.

Тя го гледаше очудено, неразбираща какво иска да ѝ каже съ това — тя само никога не бѣ съзнала това, което бѣ направила.

— Колко весело прекарахме това лѣто, му каза следъ малко Свѣтла, — никога не съмъ прекарвала така хубаво ваканцията си—и тѣ се сбогуваха отново може би за десети пѣтъ.

Влакътъ потегли. Свѣтла махаше бѣлата си малка кърпица и изведнажъ извика; — Кажи на синия виръ и гората много здраве, да ме не забравятъ, азъ пакъ ще дойда . . .

— Не никога нѣма да те забравятъ, отговори той, — искаше да продължи, но влакътъ ускорилъ хода си зави и се отдалечаваше все по-бързо и по-бързо.

Богданъ се връщаше въ кѣщи съ тиха тѣга, но отъ тая тѣга, като отъ розовъ храстъ разцвѣтываха най-хубавитѣ цвѣтове на чистата нѣжна обичъ, чието благоухание изпълваше цѣлата му душа.

ИДОЛЪ

О! приятелки мои, когато слушате думитѣ ми, нека вѣнцитѣ на вашитѣ глави не увѣхвату и птицитѣ които пѣятъ въ сърдцето ви, нека не замлъкватъ.

Нѣкога и азъ бѣхъ като васъ, живѣехъ въ златнитѣ чертози на моитѣ мечти и литвахъ на крилетѣ на моитѣ блѣнове изъ синитѣ простори на безкрая. . .

Майка ми бѣ най-нѣжната между женитѣ, баща ми най-мѣдриятъ между мъжетѣ на племето ни, а азъ се родихъ живъ копнежъ по Незнайното, Красивото, Безграничното. . .

Голѣмата рѣка не далечъ отъ нашия домъ, която идѣше *незнайно* отъ гдето и отиваше нѣкаде, ми разказваше приказки за далечни царства презъ които минаваше и ме мамѣше да ме отведе въ *незнайни* страни пълни съ вълшебства и чудеса.

Горещиятъ пѣсъкъ, по който ходѣха моитѣ боси крака, ме изпълваше съ нѣкаква премала и азъ обичахъ да лежа на брѣга на Голѣмата рѣка и да чакамъ Тоя, който щѣше да дойде. . .

Да, азъ знаехъ че ще дойде, знаехъ го още въ най ранното си детство. Той щеше да дойде, да ме вземе на рѣце и да ме отнесе въ неговото царство на Вѣчната свѣтлина, на безкрайната Радостъ. Тамъ плодетѣ не преставатъ да зрѣятъ и цвѣтята да цвѣтятъ. Да, тамъ, тамъ гдето щастие-то и радостъта царуватъ. . .

Близко до рѣката имаше голѣмо дърво, а по нататъкъ започваше гората, която за менъ бѣ изпълнена съ незайна музика. Листата ѝ постоянно си шепнѣха приказки, клонетѣ ѝ ми кимаха и ви-

каха да ми покажатъ вълшебнитѣ царства, въ които живѣха бѣловласи магьосници.

Азъ сѣдѣхъ подъ дървото, облегнала рошевата си глава на дънера му и се взирахъ въ синената на небето, слушахъ вечната пѣсенъ на Голѣмата рѣка и виждахъ съ захласнатия си погледъ, Този, който чакаше моето сърдце. . .

Мойтѣ другарки ме наричаха дъщеря на горскитѣ фей, а младежитѣ не смѣха да се приближатъ до менъ, бояйки се отъ моята дружба съ вѣтъра, който развѣваше коситѣ ми, отъ приятелството ми съ Голѣмата рѣка и любовта ми къмъ тайнствената гора. . .

Слънцето горѣше лицето ми и голитѣ ми рѣце, които често протягахъ къмъ него съ непонятна за менъ радостъ и копнежъ.

Азъ растѣхъ и ставахъ девойка. Нѣжната ми майка галѣше вѣчеръ буйнитѣ ми коси, а баща ми се взираше въ погледа ми, искайки да узнае копнежитѣ на моята душа.

А азъ Го чакахъ. Всѣки день Го чакахъ, защото знаехъ, че ще дойде. Това ми казваха и пс-тритѣ птици, които извиваха крѣшни гласове на ранина, казваха и вълнитѣ на Голѣмата рѣка, които идваха отъ незнайното и отиваха въ безкрайното.

И Той дойде . . . О! приятелки мои, Той дойде. О! има ли по-сладка музика отъ думитѣ на любимия? Има ли по-нѣжна свѣтлина отъ погледа на тоя, който ви обича? Има ли по-сочни плодове отъ устнитѣ на тоя, който ви ги поднася съ обичъ?

Цѣлата вселена зазвуча въ дивна мелодия. Дърветата, вѣтърътъ, небето, слънцето — всичко се радваше съ моята радостъ.

Гората криеше хиляди свирци, които омайваха слуха ни съ вълшебната си музика. Феитѣ пости-

лаха ложето ни съ ароматни цвѣтя. Луната обкичваше главитѣ ни съ корони обсипани съ скъпоценни камъни. Птицитѣ надничаха изъ листата и ни поздравляваха за щастието ни.

Имаше ли тогава нощъ? Имаше ли день? — всичко бѣ се слѣло въ приказно вълшебство, което цѣла ме изпълваше и опиваше.

Вие искате да знаете какъвъ бѣше Той? Да ви кажа ли, че бѣше братъ на Боговетѣ по хубостъ и великолепие? Той носѣше за мене свѣтлината на деня и звездната омая на нощта.

О! вие, които не сте виждали очитѣ му, чуйте: Неговитѣ очи разкриваха свѣтове, изъ които не се уморявахъ да ходя. Въ тѣхъ бѣ и тихата почивка, и сладката омая, и бурята, и ураганътъ и огънятъ на безумната обичъ.

Коситѣ му? О! вие никога нѣма да ги знаете, защото никога не сте ги милвали и никога не е минавалъ презъ прѣститѣ ви свещениятъ трепетъ, който кара устнитѣ жадно да се търсятъ и намиратъ . . .

Снагата му. О! за нея питайте Голѣмата рѣка, която ми го донесе една сутрина, когато земята трептѣше подъ първата цѣлувка на изгрѣващото слънце.

О! приятелки мои, разплетете коситѣ си въ знакъ на безкрайна печаль и махнете вѣнцитѣ отъ главитѣ си, за да не увѣхнатъ цвѣтята отъ това, което ще ви разкажа сега.

Чуйте ме. Единъ день слънцето угасна и денътъ потъмнѣ. Звездитѣ изгубиха блѣсъка си и луната вълшебството си. Моята земя се разтърси и рухна всичко градено на нея. Безредие, хаосъ и развалини настѣпиха изведнѣжъ. Небето изчезна

земята почёрнѣ и азъ затворихъ очи, защото за менъ свѣтътъ се свърши . . .

Когато се пробудихъ, нѣжната ми майка милваше челото ми, по което имаше едри капки потъ, баща ми стоеше до нозетѣ ми и ме гледаше съ неклепващъ погледъ — той знаеше всичко...

О! приятелки мои. Искате ли да ви разкажа всичко?

Една нощъ, когато луната протѣгаше сребристи си прѣсти между листитѣ на дърветата и проникваше до полянитѣ и усойтѣ на гората, безуменъ копнежъ ме обхвана по неговитѣ прекрасни очи и рубинови уста. Тихо излѣзохъ отъ стаята си, преминахъ презъ обширнитѣ ни градини, които благоухаеха съ парфюма на хиляди ароматни цвѣтя, и стѣпкитѣ ми ме отвеждаха къмъ Голѣмата рѣка... Луната ме обливаше съ сребърната си свѣтлина и азъ вървѣхъ като видение водено отъ една мисълъ, имащо едничка цель — да го видя!

О! спрете се другарки мои, спрете се както азъ и вкаменете се както мене . . . Той, този при когото отивахъ бѣ премѣтналъ рѣка върху рамото на друга и двамата отиваха къмъ брѣга на Рѣката — азъ знаехъ — къмъ лодката...

Притиснете устата си съ рѣка, другарки мои, за да не извикате както азъ направихъ . . . Накарайте сърдцето си да притихне, да спре за да не изхвъркне, както азъ го накарахъ . . .

Луната обливаше обширния пѣсъкъ, и тия които вървѣха прегърнати по него, рѣката бѣблѣше въ полусънь, гората спрѣла дишането си гледаше съ очитѣ на хилядитѣ си горски обитатели, магьосницитѣ изничаха изъ вълшебнитѣ си дворци . . . И изведнѣжъ всичко потъмнѣ и изчезна . . . изчезнахъ и азъ самата

О! приятелки мои, зная вие питате:—Ами понататъкъ? Да азъ, ще ви разкажа по-нататъкъ.

Сърдцето на жената не може безъ идолъ, то не може да съществува ако нѣма какво да обожавя. То не може да пулсира, ако не е надеждата, че ще затупти въ унисонъ съ Върховното, съ Голѣмото, Съврхчовѣшкото, Божественото . . .

Моето сърдце трѣбваше да се прекланя предъ единъ олтаръ, на една мечта за съвършенство. Жаждата ми за свърхчовѣшкото, незнайното, безграничното ме обхвана наново . . . А същевременно искахъ, искахъ да го виждамъ и съ моитѣ човѣшки очи . . .

И Голѣмата рѣка, която глухо ридаше съ менъ, ми донесе отъ камъкъ образа на незнайния Богъ. Тогава азъ го взехъ и го отнесохъ съ себе си. И украсихъ го съ всичкитѣ си мечти за красивото, нѣжното, за великото, за доброто, за идеалното и въ неговитѣ очи често виждахъ да проблѣсва отражението на блѣсъка на моитѣ очи.

Всѣка утринъ и всѣка вечеръ го обкичвахъ съ най-благоуханни цвѣтя и кадѣхъ предъ него благоуханнитѣ масла определенни за Боговетѣ. И често колѣничила предъ него, предъ моя идолъ, азъ виждахъ, виждахъ очитѣ му да оживѣватъ съ моя животъ и моитѣ блѣнове да му даватъ крила . . . А менъ ме люлѣха вълнитѣ на незнаенъ и непонятенъ за мене миръ. Вложихъ въ моя идолъ всичката си жажда по Съвършенното и очитѣ ми го гледаха съ часове щастливи, че виждатъ туй, което сж търсили.

И веднѣжъ чухъ, чухъ нѣчий гласъ, който бѣше съчетанъ отъ преливането на най-нежнитѣ тонове да ми казва:

— Азъ съмъ и ще съмъ, навсѣкжде и всѣкога, безграниченъ и ограничавашъ се, за да ме схванатъ и най-малкитѣ бусулечици. Ти, която ме виждашъ въ камъка на твоя идолъ, защо не искашъ да ме видишъ и въ него и въ тая, която той обича? Нима не съмъ и тамъ, въ тѣхъ, както и въ всичко?

Бръннаха струнитѣ на моята душа, зазвуча музика въ сърдцето ми — нѣкакви врати се разтвориха и предъ мене се разкри свѣта на свѣтлината, радостъта и обичъта, която е въ всичко и къмъ всичко . . .

Земята пѣеше, звездитѣ трептѣха въ радостъ, нощъта отстѣпи на зараждащия се день за моята душа . . .

И чувахъ като дивна мелодия да се повтаря: — Азъ съмъ и ще съмъ, навсѣкжде и всѣкога . . . намѣри ме и обикни ме въ всичко . . .

О! приятелки мои, отворете сърдцата си и сподѣлете моята безгранична радостъ.

КОЕ ПРАВИ ТОВАРА ЛЕКЪ.

Той бѣше дърварь въ планината. Тѣй го знаеха всички отъ хижата, защото често имъ носѣше дърва, когато внезапно виявица се извиеше или по средъ лѣто заваляваше снѣгъ. А иначе, той по цѣль день свличаше отъ височинитѣ голѣми дървени трупи, които после вземаха и отнасяха доле на дѣско-резницата.

И тѣзи отъ хижата, които гледаха младия дърварь, мълкомъ го жалѣха. Нима бѣ леко тия тежки дървени трупи да се свличатъ обвѣрзани около кръста му съ каиши? И тѣй днесъ, утре, други день . . . Може би цѣль животъ . . . И за

какво всичко това? За единъ къшей коравъ хлѣбъ, съ една мисълъ, че утре може би ще бжде по-добре отколкото днесъ. А то, тая примамлива мисълъ отскача и бѣга, усмихва се ласкаво, все по надалечъ и по-надалечъ и най-после ще се измѣй, докарала го като бѣлобрадъ старецъ предъ зиналиятъ гробъ... О, твърде нерадостна бѣ сждбата на тоя, който бѣ обреченъ да свлича дървенитѣ трупи надоле...

Но тия, които бѣха виждали дърварьтъ отъ близко, оставаха изненадани отъ искрящия му съ свѣтлина погледъ и сияющата по лицето му усмивка.

И понѣкога, когато самотень туристъ се качваше по височинитѣ отъ гдето дърварьтъ свличаше дървенитѣ трупи, нему бѣ приятно да поспре тоя бодъръ, свежъ планинецъ и да размѣни нѣколко думи съ него. А дърварьтъ сѣкашъ това и чакаше и изведнажъ заговорваше, съ прекъсвания за тамъ, за село. Ходилъ ли е той туриста въ тѣхното село? . . .

Този самотникъ, който рѣдко се виждаше съ хората, чувствуваше нужда да сподѣли съ нѣкого това, което ставаше въ душата му, това, което като златна вълна преливаше въ сърдцето му. Да каже, че тамъ долу на село, го чака най-хубавата мома. Че когато той на есень превърши работата си и посѣбере малко парици, ще се задоми съ нея... И тогава ще бжде тѣй хубаво, защото тя му е тѣй свидна, тѣй му е близка на сърдцето . . .

Усмивка наново засиява на устнитѣ му, а замечтания му погледъ искри нови потоци свѣтлина, виждайки чуднитѣ картини на бждещето,—тамъ доле на село: спретната хубава кжщичка и въ нея хубавата невѣста . . .

И той скача. Оправя дърветата, помахва съ ржка весело и се втурва надолу по стръмната пжтека. . .

И тогава самотниятъ туристъ разбира кое прави товара на дърваря лекъ. Кое прави живота му изпълненъ съ златни метчи. Разбира защо отъ очитѣ му блика свѣтлина и отъ устата се разлива музика и пѣсень.—Защото въ сърдцето му грѣе образа на любимото сжщество, а въ градината на неговата душа цвѣтятъ цвѣтята на обичята и птицитѣ пѣятъ химни на сподѣлената любовъ, която дава крила и прави тяжеститѣ въ живота леки.

НЕПОГАЛЕНИТѢ ГЛАВИЦИ.

Почнахъ да се боя — живота ми се обесмисляше. За какво да живѣя, се питахъ постоянно азъ и не можехъ да си отговоря. Всичко имахъ и все пакъ нѣщо ми недостигаше. Какво?

Мжжътъ ми твърде много ме обичаше, галѣше ме, милваше ме като дете, азъ сжщо го обичахъ. Но все пакъ, странно, тамъ негде въ душата ми оставаше нѣкаква празнота, която не можехъ да запълна нито съ четенето на книги нито съ домакинската работа.

Когато бѣхъ момиче, работѣхъ. И въпрѣки скучната канцеларска работа, времето ми бѣше запълнено. Но не следъ дълго време се омжжихъ. Известно време, промѣната въ живота ми не даваше да разбера пустотата на вѣчното еднообразно: сутринъ, обѣдъ вечеръ, сутринъ, обѣдъ вечеръ. Но съ течение на времето, това еднообразно редуване на днитѣ, ми действуваше приспивно и монотонно. То почваше да атрофира като че ли желанието ми и импулса да живѣя.

Понѣкога отивахъ при мои приятелки, бивши състудентки, но тамъ слушахъ за клюкитѣ на деня, които още повече ми досаждаха, а постояннитѣ приказки за моди, рокли, ми ужасно подчертаваха безсмислието на живота.

Понѣкога се упреквахъ, не ли грѣхота, че съмъ недоволна? Какво ми липсва? Не е ли страшно, че обичѣта на мжжѣтъ ми къмъ менъ и моята къмъ него не може да задоволи и осмисли живота ми? Съ ужасъ констатирвахъ, че въпрѣки всичко, което имахъ въ изобилие, все пакъ нѣщо съществено и необходимо ми липсваше. Какво?

Веднажъ така се лутахъ изъ улицитѣ безцелно и седнахъ въ една малка градинка, не защото бѣхъ уморена, но така да се разсея гледайки минувачитѣ. По едно време нѣкой ме бутна по рамото и азъ се сепнахъ. Обърнахъ се, гледамъ една моя бивша съученичка отъ гимназията, която имаше години отъ както не бѣхъ я виждала.

— О, какъ си Доре, попитахъ я азъ.

— Добре, отвърна тя. А ти какво правишъ тукъ?

— Гледамъ минувачитѣ за да си убия скуката.

— Скука ли? — очуди се тя. Нима скучаешъ?

— О и още какъ. Ще умра отъ скука. Нѣмамъ какво да правя.

— Чудно, замисли се тя, наистина чудно.

— А ти кжде си, какво правишъ, отдавна не съмъ те виждала.

— Азъ ли, запита тя, азъ работя.

— Кжде раборишъ?

— Остави се, въ едно сиропиталище. Тамъ е тежко, но нѣма какво. Заплатата малка, трѣбва да подържамъ братчето, сестричето и майка ми. И тя нѣщо напоследъкъ не е добре, та ми се е завила и замаела главата съвсемъ.

— Въ сиропиталище а, какво работишъ тамъ?

— Счетоводителка съмъ, смѣтки, канцеларска работа.

— Ами при децата ходишъ ли?

— Не ми е останало и време. Съ тѣхъ се занимаватъ други. А ти защо не ме спходишъ нѣкой день, като имашъ толкова много време?

— Чудна идея наистина, ще дойда. А ще може ли да влѣза при децата?

— Ще може разбира се. Тѣ горкитѣ . . . сирачета . . . Богъ да имъ е на помощъ. А ти нѣмашъ ли деца?

— Не.

— Затова скучаешъ.

— Може би, но чувствувамъ, че ме липсва нѣщо съществено.

— Е, ела, ела нѣкой день да си поговоримъ, че сега бързамъ.

Приятелката ми си тръгна. Азъ останахъ на скамейката, но следъ нѣколко минути станахъ и тръгнахъ изъ улицата. Но отъ срещата ми съ това момиче ли, отъ това, което ми каза ли, но стана нѣкаква промѣна въ мене. Почнахъ да мисля за малкитѣ сирачета и се чудѣхъ, какъ до сега не ми е дошла тая идея да отида и посетя тия малки. Азъ тѣй много обичамъ децата. Нѣщо трепна радостно въ менъ, както много отдавна не е било и азъ почти си тананикахъ когато влизахъ въ кѣщи.

Вечеръта казахъ на мжжата си за срещата съ приятелката ми и намѣрението ми да отида при малкитѣ. Той каза: — Иди, много хубаво ще направишъ. — Това още повече ме зарадва и на другия день преди обѣдъ купихъ бомбони, ябълки и се запжтихъ къмъ сиропиталището.

Въ градината, предъ сградата, играеха много дечица, по на три четири години. Азъ се

спрѣхъ и ги заглѣдахъ. Колко бѣха мили, колко сладки!

Едно отъ тѣхъ бѣ седнало на малко столче и държеше една кукличка съ счупено краче. То се бѣ загледало нѣкжде съ погледъ странно тжженъ за годинитѣ му. Азъ го гледахъ внимателно и то види се сѣти инстинктивно погледа ми и се обърна къмъ посоката кждето бѣхъ. Азъ се отмѣстихъ задъ едно отъ желѣзата на оградата и то не ме видѣ. Но отъ тамъ азъ видѣхъ дветѣ му кадифяни очи, изпълнени съ тжга и неволно тая тжга обхвана и менъ. За какво ли тжгуваше това малко три, четири годишно дете?

Позвънихъ. Отвориха ми и отведоха при приятелката ми.

— Доре, казахъ ѝ азъ, моля те отведи ме при децата. Нося имъ нѣщо, искамъ да имъ го дамъ.

— Но тукъ редътъ е такъвъ, отвърна тя, че е забранено посетителитѣ да имъ раздаватъ каквото и да било. Раздава имъ се на всички следъ закуска или обѣдъ отъ надзирателкитѣ имъ.

— Но моля ти си, достави ми тая радостъ. Искамъ лично да имъ ги раздамъ.

Представиха ме на директорката на сиропиталището. Тя съ благосклонна усмивка позволи да направя това, което искахъ.

Въ градината бѣха повикани всички дечица, които не ходѣха на училище и азъ почнахъ да имъ давамъ бомбони и ябълки. Тѣ подаваха боязливо ржка, вземаха и благодарѣха — бѣха навѣрно научени да благодарятъ, защото всичкитѣ, отъ най-малкото, до най-голѣмото, сториха това.

Когато потърсихъ съ погледъ малката съ тжжитѣ хубави очи, тя стоеше още на столчето и люлѣеше кукличката съ счупеното краче. — Милке, ела тука, каза ѝ директорката съ авторитетния си

гласъ. Детето за мигъ трепна, обърна се, стана и много покорно и внимателно се приближи къмъ насъ.

— Вижъ какво ще ти даде тази госпожа, каза пакъ директорката.

Малката ме погледна и сърдцето ми сѣкашъ се стопи отъ мъка. Такъвъ погледъ изпълненъ съ тиха тѣга никога не бѣхъ виждала.

— Защо това дете тѣгува? — попитахъ директорката.

— Такива му сж очитѣ госпожо, обади се една отъ надзирателкитѣ, така си е отъ малко. Мълчаливичко е, не играе съ другитѣ деца.

Азъ се наведохъ къмъ нея и вмѣсто да ѝ дамъ нѣщо, прегърнахъ я и взехъ на рѣще. Тя трепна за мигъ, поиска да се освободи, но веднага погледна къмъ директорката и застана неподвижно въ рѣцетѣ ми.

Въ момента разбрахъ, че това дете не би ми проговорило предъ всичкитѣ насъбрали се надзирателки и деца и азъ носейки я на рѣще, отидохъ задъ единъ храстъ и ѝ казахъ по вдѣхновение.

— Милче, миличка, знаешъ ли коя съмъ?

То ме погледна съ хубавитѣ си и тѣжни очи безъ да проговори.

— Азъ съмъ сестра на твоята мамичка, разбирашъ ли? Сестра съмъ на твоята мама.

За мигъ въ тѣжнитѣ очи на детето проблесна златенъ лѣчъ и ги озари. После наново тѣгата забули погледа му.

— Слушай миличкото ми, слушай, и му говорѣхъ, но какво не помня. Само помня, че то за мигъ обърна шията ми и заплака. Заплакахъ и азъ съ нея.

После я отведохъ при другитѣ деца, които ме гледаха съ странно любопитство и се заприказ-

вахъ съ надзирателката Азъ помилвахъ нѣколко главици, чиито очи ме гледаха очудено и си тръгнахъ, защото бѣше време за обѣдъ. Обещахъ имъ, че пакъ ще отида на другия день сутринъта. Но непредвидена работа ме задържа дома и азъ отидохъ следъ обѣдъ. Когато приближихъ желѣзната ограда на граданата, видѣхъ Милчето, качила се на единъ столъ и заврѣла глава между желѣзата. Когато ме видѣ тя, наново свѣтлия лжчъ озари очитѣ ѝ и лека усмивка заигра по устничкитѣ ѝ. После ми казаха, че тя отъ сутринъта все тамъ седѣла съ преврѣна глава да ме чака. Азъ се доближихъ до оградата и цѣлунахъ бузичката ѝ. Казахъ ѝ да слезе, защото ще влѣза въ градината. Другитѣ деца като ме видѣха явно се зарадваха и чувствувахъ какъ искаха да се доближатъ до мене.

Азъ забелѣзахъ, че когато протѣгахъ ржка да погаля нѣкоя главица, дечицата съ страненъ трепетъ очакваха това и се усмихваха съ чудно хубава усмивка, но следъ мигъ свенливо се отдръпваха. А Милка стоеше и ме гледаше, чакаща своя редъ. Бѣхъ ѝ донесла голѣма хубава кукла. Тя я взе и я гледа дълго захласната, после погледна мене и въ очитѣ ѝ пакъ проблѣсна свѣтина. Но колкато и да ѝ говорѣхъ, тя отговаряше съ „да, не“ или мжлчеше.

Така се почна дружбата ми съ дечицата на сиропиталището. Ахъ отивахъ съ радостъ и тѣ ме очакваха съ нетърпение. Вечеръ разказвахъ всичко на мжжътъ си и той се радваше и ме насърдаваше.

Носѣхъ на децата каквото можехъ, — играчки, плодове, но виждахъ, че тѣ най-много се радваха не когато имъ подавахъ нѣкой подаръкъ, но когато туряхъ ржката си на гливичкитѣ имъ и погал-

вахъ лицата имъ. Тогава тѣ плахо хващаха ржката ми и я притискаха въ бузичкитѣ си. Сърдцето ми приплакваше въ такива случаи. Боже, тия малки непогалени главици, бѣха готови да отдадѣтъ всичката обичъ на малкитѣ си плахи сърдици, ако имаше кой да я приеме.

Но за Милка отдѣляхъ най-много време, защото тя бѣ влѣзла въ сърдцето ми. Носѣхъ ѝ бои и тя рисуваше съ странно усърдие. Но все бѣ мълчалива. Веднажъ я бѣхъ взела на коленетѣ си и милвахъ косичкитѣ ѝ. Тя ме гледаше съ хубавитѣ си очи и за първи пжтъ ми проговори сама: — Леличко, — попита ме тя — какво е това майка?

Азъ я погледнахъ изненадана. Какъ да ѝ отговоря? Какъ да обясня на това четири годишно дете какво е това майка? Изведнажъ една мисль ме осени.

— Милче, сладкото ми, майка, това е Обичъта. Разбирашъ ли ме? Майка, това е обичъта между хората.

Не зная тя дали ме разбра, но пакъ проблеснаха очитѣ ѝ и тя ми каза:

— Леличко, нали ти ме обичашъ? Може ли да си ми мама?

— Може, скжпото ми, може. Цѣлунахъ я и пергърнахъ. Тя силно ме стисна съ дветѣ си ржчички, заврѣ си главичката въ мене и едва, едва тихичко, като въздишка ми каза: „Мамо!“

Отъ тоя день Милка проговори. Често я зарвахъ да играе и приказва съ децата. А на мене разказваше приказкитѣ, които бѣше научила. Предъ другитѣ деца тя продължаваше да ми казва леличко, но винаги идваше при мене, прегръщаше ме силно и ми казваше съвсемъ тихичко „мамо“!

О, може би, самата тази дума храни детскитѣ сърдца.

Веднажъ едно момиченце ме запита: — Леличко, ти не познавашъ ли сестрата на моята майка?

— Защо, миличкото ми?

— Да дойде и тя както ти при Милка. Тѣй много искамъ . . .

Тогава азъ я взехъ на коленетѣ си и ѝ казахъ, че ще я потърся. Навѣрно ще я намѣря.

На другия день азъ търсихъ, търсихъ сестрата на майката на оная малка непогалена главица. Имахъ толкова познати, толкова приятелки отъ студенство, отъ гимназията и после познати жени и питахъ, коя би искала да бжде сестра на майката на онова малко дете?

Предъ близкитѣ си говорѣхъ съ импулсъ и жаръ за малкитѣ. Тѣ ме гледаха — едни се чудѣха, други симпатизираха, а трети — разтвориха сърдцата си и станаха сестри на майкитѣ на ония тамъ непогаленитѣ, не получили никога майчинска ласка и цѣлувка.

И тѣй, живѣеща всѣки день за малкитѣ, какъ и какво да имъ занеса, каква приказка да имъ разкажа, азъ забравихъ за безсмислието на живота си и разбрахъ какво сжщественно ми е липсвало. Липсвало ми е онова духовно задоволство на душата, което идва когато човѣкъ направи нѣщо за другитѣ. Когато знае, че е полезенъ нѣкому, че не е излишенъ, а е необходимъ за нѣкоя душа въ тоя свѣтъ.

И когато отивамъ въ сиропиталището и тамъ ме посрещатъ свѣтнали очички и сияющи личица отъ радостъ, азъ казвамъ: „Боже благодаря ти!“

Има две години вече отъ първото ми отиване при малкитѣ. Сега Милка рисува у дома и свири пиано. Оставамъ изненадана отъ чуднитѣ дарби, които проявява. Мжжътъ ми се привърза странно къмъ нея и я обича много. Вечеръ се връща рано

и ѝ носи подаръци. А тя винаги отдѣля по нѣщо за останалитѣ ѝ другарки и другарчета въ сиропиталището. И когато отивахме заедно съ нея тамъ, тя имъ ги дава. А тѣ ни се радватъ и все очакватъ да отидатъ сестритѣ и на тѣхнитѣ майки за да ги взематъ и тѣхъ.

О, дано Богъ чуе молитвата на тия малки сърдчица жадуващи за обичъ. Дано имъ прати ржка, която да погали непогаленитѣ главици.

ОЧАКВАНЕ

Наближаваше ваканцията.

— Децата ще си дойдатъ, — си мислѣше постоянно Елена, и сърдцето ѝ се изпълваше съ очакване и копнежъ, по тия, които не бѣ виждала отъ месеци.

Тя отъ седмици вече чистѣше, подреждаше кжщата, за да я заварятъ чиста и приветлива.

И колкото по-малко дни оставаха до деньтъ на свиждането, толкова повече сърдцето ѝ се изпълваше съ трепетни очаквания, въ гърдитѣ ѝ се събираше толкова много радостъ, която преливаше, но нѣмаше съ кого да я сподѣли.

Само понѣкога следъ вечеря, тя тихо промълваше на мжжа си, сдържайки и скривайки радостта си.

— Емилъ, децата скоро ще си дойдатъ.

— Хъмъ . . . да, — отговаряше той и продължаваше да чете вестника си.

Той виждаше приготовленията, които правѣше жена му и тайно се измъчваше и нервираще. — Тѣзи деца, тѣзи деца ще сж винаги между него и нея. — Той мислѣше, че като ги отдалечи отъ нея, като ги изпратятъ далечъ въ нѣкой пансионъ, тя

ще отдаде всичката си обичь къмъ него, но се излъга.

Отначало тя говорѣше гласно за малкитѣ скъпи птички, но после разбирайки, че го дразни съ това, тя скриваше все по-дълбоко и по-дълбоко образитѣ на своитѣ деца въ себе си и ги обгрѣщаше съ обичьта си. И нощно време той знаеше, че тя е будна и знаеше, че мисли за тѣхъ. И когато прошумолѣше нѣкоя книга до гърдитѣ ѝ, той знаеше, че това е писмо отъ тѣхъ, скрито до сърдцето ѝ. И тогава остра болка свиваше неговото.

Какво иска отъ него тая жена? Нима ѝ липсваше нѣщо? Нима той не я обгрѣща съ всичката си любовь и нѣжностъ? Защо тя на сънъ презъ нощьта хълцаше и плачеше и когато той я разбудаше оплашенъ и я питаше какво ѝ е — винаги чуваше все тая дума: „Децата“ — която го пробождаше като ножъ и го караше горчиво да страда. Какво бѣха тия деца за нея? Защо тя ги обичаше толкова много? . . . Какво не би далъ, какво не би направилъ, тя да обича само него, само него.

Всѣка мисль, всѣко чувство отправени отъ нея за друго, го тровѣше и мъчеше. И сега въ всѣка една сложена саксия въ салона, въ всѣка бѣла чиста покривка, която тя старателно нареждаше, въ всѣка малка изненада, която готвѣше тайно за децата, той виждаше нейната обичь къмъ тѣхъ и се терзаеше. А нѣкога, нѣкога ѝ бѣ обещалъ, никога да не отдѣля децата, никога да не бжде преграда между нея и тѣхъ, никога да не иска отъ нея, щото тя да не ги обича. . . И устоя ли? . . .

Отначало дори самъ ги обичаше, тия красиви хубави деца, които бѣха живи портрети на майка си. Той обичаше да гали златиститѣ имъ къдрици и да имъ купува подаръци . . . Но после..

Когато най-напредъ бѣ я срѣщналъ на улицата водяща ги за ржка, той се спре и ги гледа дълго. Тѣй красива бѣ гледката. И после не можа да не запита приятеля си, когото едничакъ познаваше въ тоя градъ, коя е тая прекрасна млада жена съ тия хубави деца?

И колко много се зарадва, когато му казаха, че мжжътъ ѝ е боленъ на легло отъ една година и че тя е една нещастница. И после приятельтъ му подробно му разказа цѣлиятъ ѝ животъ, тѣй като въ малкиятъ провинциаленъ градъ всички се познаваха много добре. И отъ тогава той винаги търсѣше случай да я види макаръ и отъ далечъ. Тя за него бѣ изворъ на радостъ, красота и благородство.

Едва следъ смъртъта на мжжътъ ѝ, който бѣ пропилялъ всичко, дори и самиятъ си животъ и здраве по вино, лекъ животъ и карти — той пожела да се запознае съ нея. Тя бѣ тѣй прекрасна въ своята скръбъ и нещастие. Толкова млада, толкова нежна — и той не пожали нищо за да накара хубавитѣ ѝ очи да го погледнатъ отначало съ благодарностъ, а после съ обичъ. И отъ тогава до сега, той нищо друго не поиска отъ нея, освенъ това — да го обича, да обича само него.

.....

Оставаше само единъ день до идването на децата. Елена притискаше съ ржка гърдитѣ си, които се изпълваха съ особено вълнение и мислѣше за мигътъ, когато ще види скжпитѣ си деца. Тя ходѣше отъ стая въ стая, спираше се предъ прозореца и дълго глѣдаше пжтя, отъ гдето щѣха да дойдатъ малкитѣ. . .

О!, на кого да каже, съ кого да сподѣли майчинската си радостъ, че утре ще притисне до

гърдитъ си малкитъ скъпи главици? И тя преглещаше и радостъ, и мъка, и сълзи, и болка дълбоко въ себе си. После сядаше и се замисляше. Нейната майка сигурно сжшо се приготвяваше за малкитъ гости. Тѣ ще бждатъ при нея, при баба си. А Елена не може да ходи тамъ, защото въ къщата има квартиранти, а Емиль не ги обича. А майка ѝ е стара и редко може да идва да си поговорятъ.

Цѣла нощъ Елена сънуваше, че децата идватъ. Стрѣскаше се, обръщаше се, пробуждаше се — все не съмваше. Цѣлото ѝ сжщество бѣ проникнато отъ очакване. Сърдцето ѝ горѣше по скоро да види скъпитѣ деца.

На разсъмване звънеца извъни и донесоха телеграма. Емиль го викаха по важна работа въ съседното градче.

— Елена, времето е хубаво, би ли искала да ме придружишъ? — запита я той.

— Да Емиль, отвърна тя както винаги, но сърдцето ѝ проплака отъ болка. Тя тѣй много очакваше тоя день, тѣй дълго, тѣй цѣлото ѝ сжщество бѣ изпълнено съ очаквание до болезненостъ и сега . . . сега . . .

Влакътъ летѣше по широкото поле и седящитѣ въ него хора се полюляваха леко и равномерно. Елена стоеше въ жгѣла до прозореца и нейниятъ погледъ минаваше презъ оснѣженитѣ поля и и нивя и се връщаше назадъ къмъ дома. И тамъ тя се спираше и чакаше, тия, които щѣха да дойдатъ. Ето, тя ги виждаше какъ бързатъ дветѣ дечица, облечени въ новитѣ имъ дрешки, по удицата. Минаватъ край градината, обикалятъ старата къща и се спиратъ до желѣзната врата, предъ малката градинка на новата къща . . . изкачватъ се по стжлбитѣ и викатъ:

— Мамо! Мамо! . . .

Изведнажъ нѣщо се скъсва въ гърдитѣ на Елена. Дългото сдържане, напрежение, очакване, тревоги по малкитѣ, сега надминаваха силитѣ ѝ, тя закрива очи и заплаква.

— Емиль, децата, децата сж тамъ . . . и тя не можеше нищо повече да каже, на надвесения надъ нея Емиль. Всичкитѣ сдържани сълзи, сега като че ли пробиха стената, която ги спираше и се изливаха като повдигаха гърдитѣ ѝ и разкъсваха сърдцето ѝ . . .

Вечеръта, когато се завърнаха, Елена намѣри малка записка, която бѣ втикната въ процепа на вратата. Въ нея пишеше: „Мамо, ний идвахме. 10 часа преди обѣдъ . . .

Емиль сжщо я прочете и остана смаянъ. Това бѣ сжщиятъ часъ когато Елена му бѣ казала въ влака: „Емиль, децата сж тамъ“. Какво бѣ това майчино сърдце, което можеше да види и чуе децата отъ километри далечъ!

И тогава той си спомни, какъ нѣкога като ученикъ и студентъ, кога се връщаше дома неговата майка го прегръщаше и плачеше отъ радостъ... А баща си не помнѣше . . . той бѣ умрѣлъ твърде рано и винаги е чувствувалъ липсата му . . . Тѣзи деца сжщо нѣмаха баща . . .

Изведнажъ неговото сърдце се разтвори. Нѣкакъвъ товаръ сякашъ падна отъ гърдитѣ му и топла, свѣтла вълна залѣ душата му.

Той бързо се облече и излѣзе. Следъ единъ часъ се завърна водейки малкитѣ. Елена, която бѣше коленичила и се молѣше съ глухи ридания, не чу влѣзлитѣ. И когато децата съ радостенъ викъ се хвърлиха на шията ѝ, тя хълцайки съ гласъ ги прегърна, притисна ги до гърдитѣ си и шепнѣше :

— Боже благодаря ти, Боже благодаря ти, ти ме чу . . .

Емилъ ги гледаше съ просълзени очи. Той ги бѣ вече приелъ въ душата си. Обикналъ ги бѣ отведнажъ и разбралъ, че баща и майка е този, който обича.

МАЙЧИНА ЖЕРТВА

Погледитѣ тревожно се вдигаха къмъ набето и сърдцата се присвиваха болезнено.

— Буря ще има, буря ще има, шепнѣха устнитѣ и неволно нѣкакъвъ страхъ отъ нѣщо страшно караше хората отъ селището да отправятъ погледъ къмъ морето.

Тъменъ облакъ премина бързо по небето, следъ него дойде другъ по-черенъ и по-грозенъ, а следъ нѣколко минути небето почернѣ, задуха силенъ вѣтъръ, който, като хала помиташе всичко по земята,

Женитѣ, чийто мъже бѣха отишли на риболовъ въ морето, бързо оставиха работата си и тръгнаха къмъ брѣга. Подиръ тѣхъ тичаха децата безъ да смѣятъ да заплачатъ или извикатъ на майкитѣ си да ги чакатъ. Самитѣ тѣ сѣщаха, че иде нѣщо страшно и се бояха.

А чернитѣ, мрачни облаци, като грамадни сжщества, тичаха по небето въ лудъ бѣгъ, гонени отъ невидимъ преследвачъ.

— Колко бързо се промѣни времето, — казваха женитѣ, бързайки къмъ брѣга.

— Ами, какъвъ пекъ бѣ днесъ, каква горещина, то се виждаше, че ще стане нѣщо, — отгориха тревожно други, като ускоряваха крачкитѣ си, а погледитѣ имъ се взираха въ далечината дано да могатъ да съзратъ връщачитѣ се лодкари.

На брѣга прииждаха отъ всички страни жени, деца, старци и сложили ржка надъ веждитѣ по навикъ, гледаха съ втреченъ погледъ по морската ширь, безъ да си продуматъ дума.

Само морето огромно и страхотно, като грамадно чудовище, разсърдено Богъ знай отъ що, прѣхтѣше разпѣнено и се удряше въ брѣга.

Като че ли му бѣ омръзнало да лежи въ леговището си и сега си размърдваше гнѣвно раменетѣ и искаше да излѣзе отъ него.

Вълнитѣ ставаха все по-голѣми и по-черни. Тънтежътъ: който караше сърдцата да се присвиватъ отъ болка, ставаше все по-силенъ и по-силенъ. Най-после се превърна въ дивъ ревъ и нова вълна силенъ вѣтъръ блѣсна стоящитѣ, превърнали се на взоръ, хора на брѣга. Дрехитѣ имъ се развѣваха, но никой не се помръдна. Децата стиснаха по-силно ржцетѣ на майкитѣ си и сълзи бѣха готови да бликнатъ отъ очитѣ имъ, но още не смѣха да заплачатъ.

— Идатъ! — извика нѣкой и като че презъ всички мина електрическа искра, — трепнаха и се раздвижиха.

— Да, идватъ, идватъ, — се зачуха гласове едно следъ друго, но какъ ще излѣзатъ на брѣга?

А бурята се развиваше все по-страхотно и по-страхотно. Всички гледаха да съзратъ повдиганитѣ и спусканитѣ, като въ бездни лодки, безъ да клепнатъ.

До единъ камъкъ, между тия, които бѣха дошли първи на брѣга стоеше една стара бабичка. Тя се мъчеше да гледа, но сълзитѣ ѝ премрежваха очитѣ, и тя виждаше само една оловно, сиво-черна маса, която бушуваше, трѣскаше и се канѣше да глътне едничкиятъ ѝ синъ, най-малкиятъ, който бѣ останалъ на земята.

Колко го моли тя да остане на сушата, да отиде въ града да се учи, по море да не ходи, но не послуша. Не преклони глава предъ майчини молби, не се размекна сърдцето му предъ майчини сълзи. Морето го примамваше, викаше и той послуша него и отиде . . .

Старата жена прибърсваше очитѣ си съ черната забрадка и отново искаше да види но не можеше.

— Боже, — шепнѣха устнитѣ ѝ, — отъ деветъ сина, този едничкѣ ми е останалъ, пожали ме Господи, пожали хубавата му младостъ.

А морето ѝ отговаряше съ грохотъ и ревъ сърдито, не искаше да щади никого.

— Бвжичке, — молѣше се майката, — всички тамъ въ онѣзи черупки сж все твои чеда, пожали ги Божичко. Пожали децата имъ, пожали старитѣ имъ майки.

Камъка на който се бѣ опрѣла, се обливаше съ бѣла пѣна. И всрѣдъ грохота и вълнитѣ до слуха ѝ наедно съ вѣтъра достигнаха думи на женитѣ:

— Жертва, жертва иска морето. Тая есенъ не си е взело . . . Всѣка година си взема . . .

Сякашъ лжчъ озари майчиното сърдце. Тя колѣнчи до камъка и, обръщайки се къмъ морето му каза:

— Ето, вземи ме мене въ жертва, само да се върнатъ живи и здрави онѣзи, които сега се люшкатъ на всички страни.

— Исусе Христе, ти нѣкога си отихвалъ вълнитѣ, слѣзъ сине Божий отъ небето и имъ помогни. Ето, ако трѣбва жертва, азъ нека умра, азъ нека погина, но чедото ми да излѣзе живо и здраво на брѣга.

И старата майка стана и се запжти къмъ дър-

вената скеля, която се обливаше отъ вълнитъ на морето.

— Ето ме, Сине Божи, — шепнѣха устнитъ ѝ. — Ето ме . . . Нека мене погълне морето, нека азъ да съмъ корбана, нека си вземе жертвата. — И тя бѣ достигнала до самата скеля и прекрачваше вече по нея.

Вълнитъ бѣсно съскаха и преливаха скелята, но старата майка знаеше, и мислѣше само за едно — за чедото си. Никой не бѣ я забѣлѣзаль, — всички погледи бѣха вперени въ лодкитъ, които ту се явяваха, ту се изгубваха отъ очитъ имъ.

Краката на старата жена се обливаха отъ пѣ-нещата вода. Погледа ѝ се взираше въ страхотната необятна ширь, но въ сърдцето ѝ имаше свѣт-линка, която растѣше и я изпълваше цѣла. И ето, въ мигътъ, когато тя искаше да прекрачи отъ дървената скеля въ морето, остана, като вкаменена на мѣстото си. По страхотнитъ вълни вървѣше нѣкой и я гледаше съ кроткитъ си очи. Около главата Му имаше чудна свѣтлина и устнитъ Му се усмихваха благо.

Той повдигна ржка и помахна на вълнитъ, които, като покорени лъвове, легнаха при нозетъ Му. А Той продължаваше да я гледа съ кротка усмивка.

— Сине Божий! — извика старата майка и се струпони на дървената скеля.

— Баба Недѣлка ще се удави, — извикаха нѣколко гласове едновременно и десетина души се спуснаха къмъ скелята. Тя лежеше съ притворени очи и цѣлото ѝ лице, сякашъ свѣтѣше отъ невидима свѣтлина. Вълнитъ идваха до нея и се отдръпваха безъ да я докоснатъ.

Нѣколцина мже я взеха на ржде и я отнесоха въ дома ѝ.

Когато тя отвори очитъ си и се събуди, видъ надвесенъ надъ себе си своя синъ.

— Чедо, — промълви тя, — Той ви спаси, Спасителя. Той укроти морето. Господъ не пожела моята жертва . . .

Синътъ милваше бѣлитъ коси на старата си майка и съ тръпнещо сърдце слушаше да му разказва всичко, което бѣ станало.

И наистина, за всички бѣ чудо нечувано бързото преминаване на бурята и отихването на морето. Облацитъ се бѣха разнесли, небето отново бѣ станало ясно, синьо, слънцето грѣеше и лодкаритъ бѣха здрави по домоветъ си.

Само старата майка знаеше кой бѣ сторилъ чудото.

НАЙ-МАЛКАТА СНАХА

— Боже, това чедо превзе сърдцето ми. Превзе сина ми, най-малкия ми, най-свидния ми, сега ще превземе и мене. — И старата майка се навежда отново и търси на дъното на желѣзения стариненъ сандъкъ кърпата въ която е скъжала жълтицитъ си.

— Ще ѝ дамъ едно рубе — продължава да си мисли старата майка — ще ѝ дамъ. То това чедо съвсемъ ме преобърна, ще ме превземе. — И тя развързва кърпата и търси златното рубе, а устнитъ ѝ се усмихватъ.

— Някоя отъ снахитъ не е била така съ мене. Тази още като влѣзе отъ вратата съ своята красна усмивка, като че ли слънцето влѣзе въ къщата ми. А като ме прегърна и ми каза „маминко“ и като заплака, Боже разтопи ми сърдцето. Плаче тя и милва лицето ми и менъ разпла-

ка, че и сина ми, че и съседкитѣ, които надойдоха. . . А другитѣ снахи, които веднага дотърчаха, гледатъ и се чудятъ. Пъкъ азъ съвсѣмъ забравихъ, че трѣбва както винаги, да се държа строго предъ снахитѣ и съседитѣ и току викамъ на момичето: — Мари дъще, защо плачешъ, какво ти е?

Тя най после избърса сълзитѣ си, усмихна се и като ме прегърна пакъ, каза: — Боже, пакъ си имамъ майчица!

— Сърдцето ми сѣкашъ се преобърна отъ тѣзи ѣ думи. Горкото, сиракъ било! Безъ майка расло, все при чужди. За майка плакало деня и нощя. И отъ тогава не може като че ли да ми се нарадва. Все „маминко“, ела да видишъ това хубаво ли е, маминко, туй тѣй ли да го направя? — а азъ все искамъ ужъ да съмъ както преди, а то ми трепне сърдцето, оставя хурката, па ида да видя какво ще ми покаже. Пъкъ тя отъ мене по хубаво знае, не видя ли, ами така да ме почете, да ме попита. Драго ѣ било да казва „маминко“ и да знаела, че има майка съ която да се посъветва. Пъкъ другитѣ снахи гледатъ и се чудятъ. И тѣ не знаятъ какво да думатъ.

— По рано никакъ не идваха при мене, а сега, день презъ день все тука. Все току ще се нарекътъ за нѣщо да дойдеть. А и то чедо ли е, малката снаха, като ги види, сѣкашъ кой знае кои дошли, болярки нѣкакви, ще се разтича и все засмѣно, столъ ще имъ подаде и все „како, како“ — на всички. Сѣкашъ било и пребило съ тѣхъ. Въ тая кжца родена да бѣше, нѣмаше да свикне съ всичко така. Ошавъ ще имъ даде, съ смѣтана ще ги покани, пъкъ азъ гледамъ и драго ми става. Дума не обѣлвамъ да кажа: — Мари снахо, какво е това черпене, какво е това прахосване? — По-

рано сърдцето ми се присвиваше, като видѣхъ такова пилѣне. Превзе ме това чедо, превзе!

И старата майка гледаше, премѣташе рубетата и все не бѣше доволна — търсѣше по-голѣмо и по-голѣмо.

— Пъкъ и жълтичка да ѝ дамъ, лошо ли ще е? То отъ устата ѝ злато пада. Като ми каже: „Маминко, да знаешъ дето даде дрехитѣ на оная сиромашкия за детенцето ѝ, цѣло село говори таква хубави работи за тебе. А мене ми става драго, драго и си мисля: — Гледай ти, тя ме помоли да дамъ тия вѣхтории, пъкъ въ село за мене добро да кажатъ. До сега не е било това, все за скжперница ме имаха, за зла, пъкъ сега, гледай, да се чудишъ, добро за мене да казватъ!“

— Другитѣ снахи по-рано, не си отваряха устата да кажатъ: „мале“, — пъкъ сега и тѣ: „мале, мамо, надпреварватъ се, а децата имъ отъ кжщата ми не излизатъ.“

— Ехъ, Божа работа. Хората казватъ, че гражданкитѣ били лоши, горделиви, а тази на, синътъ ми отъ града я доведе, отъ училилището, щомъ свършила последния день, право тукъ я доведе. Учителка може да стане ако иска, но дума не споменава за това. Като каже: „Маминко, колко е хубаво тукъ, каква е хубава планината, слънцето какъ грѣе, колко е чистъ въздуха“. — И пѣе и се радва на всичко. Пъкъ азъ се чудя: — Планината си е планина, малко ли съмъ ходила за тревуляци по нея, кога сж били болни децата и слънцето отъ какъ съмъ се зепомнила, все така си грѣе. Пъкъ тя колко се радва на всичко. Кой знае какъ е живѣла въ града. Азъ откакъ съмъ се родила все гледамъ тия поляни, но кому да дойде на умъ да гледа и да се радва като нея?

— Пъкъ и децата какъ ги гали! Тѣ отъ нея

не се отдѣлятъ. Ще ги омие, ще ги среше, панделки ще имъ върже, а тѣ я гледатъ въ очитѣ какво ще имъ каже. Боже, това чедо превзе всички!

— Тя да ми роди едно внуче, сребърень коланъ ще ѝ направя, златнитѣ гривни ще ѝ подаря, само да е като нея, че азъ щерка не си родихъ, а все момчета, все луди глави. Сега разбрахъ сладостта на дъщерята. Малко да съмъ кахърна, ще влѣзе, ще ме попита: — Маминко, какво ти е, глава ли те боли, кажи какво да ти направя? — А то момчетата, кжде да ме попитатъ така! И лошо да ми е, отъ сладката ѝ дума ми минава. — Мисли си старата майка и неусетно отдѣля най-голѣмата жълтица, — Утре на връхъ Св. Никола ще ѝ я дамъ, да ме поменува и мене и стария. Охъ где е той да се порадва, все му бѣ тежко, че момиче не му родихъ. Но сега Богъ ми го прати. — И старата майка скжтваше кърпата съ спестеното презъ цѣлия ѝ животъ богатство въ желѣзния стариненъ сандъкъ. Но чудно бѣ, тя не треперѣше вече надъ него, не ставаше нощемъ да гледа дали стои тамъ — въ сърдцето ѝ имаше по-голѣмо богатство отъ златото, което бѣ събрала съ потъ на челото — Любовта, която по незнайни пжтища се бѣ вмъкнала въ сърдцето ѝ и караше често старата майка да запѣва тѣй, както въ младини, както я знаеха нѣкога момцитѣ — напета мома всредъ село.

— „Маминко — чу се отъ съседната стая сладъкъ гласъ.

Старата майка пѣхва бързо въ пазвата си жълтицата и трѣгва къмъ вратата.

— Ида, ида дъще — отговори тя.

— Охъ това чедо ме превзе — мърмори си тя, а въ сърдцето и е драго, драго.

ДУШАТА СИ ПРЕВЪРНАХЪ.

Душата си превърнахъ въ градина, другарки мои, и обкичихъ я съ безброй благоуханни цвѣтя. За него, заради него направихъ това, другарки мои.

Но той не идваше да се радва на разцвѣналитѣ цвѣтя, или ако идваше, когато ржцетѣ му галѣха благоухаещитѣ цвѣтя, той си мислѣше за други, по-хубави градини, за по-прекрасни цвѣтя . . . а азъ тръпнѣхъ отъ болка и скръбъ . . .

Душата ми стана съкровищница, другарки мои. Изпълнихъ я съ бисери и елмази и съ всички видове скжпоценни камъни. И поднесохъ му я, другарки мои, но той ровѣше съ равнодушнитѣ си прѣсти скжпоценнитѣ камъни, които бѣхъ събирала день по день за него, и си мислѣше за други бисери, за по-блѣстящи елмази и скжпоценни камъни. А моето сърдце плачеше, плачеше отъ мъжа и скръбъ . . .

Станахъ кристаленъ изворъ, другарки мои, и поднесохъ му водитѣ си, които пазехъ само за него. Но той, втопявайки устнитѣ си въ водата, мислѣше и жадуваше за други извори — за по-бистри, за по-хубави . . .

А азъ кърсехъ прѣсти отъ болка и скръбъ . . .

И тогава, другарки мои, разтворихъ градината на душата си, която пазѣхъ само за него и пуснахъ да влѣзатъ въ нея децата. Тѣ тичаха, пѣха и се радваха на всѣки цвѣналъ цвѣтъ. А азъ се радвахъ съ тѣхната радостъ . . .

Разтворихъ съкровищницата на сърдцето си, другарки мои, която пазѣхъ само за него, и раздадохъ скжпоценнитѣ камъни, чиститѣ бисери и блѣстящитѣ елмази на тия, които нѣмаха нищо и никого въ живота . . . И тѣ всички се радваха — и азъ се радвахъ съ тѣхната радостъ . . .

Извикахъ жаднитѣ и дадохъ имъ да пиятъ отъ водитѣ на кристалния изворъ на душата ми. И когато пиха, радваха се — радвахъ се и азъ съ тѣхната радостъ . . .

Следъ време дойдоха при менъ, другарки мои, тия, които бѣха утолили палящата ги жажда отъ кристалния изворъ на душата ми и тия, които обогатихъ съ скъпоценнитѣ камъни отъ съкровищната ми, и тия, които радвахъ съ благоуханнитѣ си цвѣтя отъ градината ми, и поднесоха ми скъпи дарове въ знакъ на искрення благодарностъ.

Вземахъ дароветѣ, другарки мои, колѣничехъ предъ него и сложихъ ги при нозетѣ му — защото тѣ бѣха негови . . .

Тогава той ме погледна и се усмихна и тая усмивка се превърна въ свѣтлина за душата ми и музика за сърдцето ми. Всеко за менъ се преобрази. Земята потръпна и запѣ дивенъ химнъ, слънцето засия, затрептѣ въ по-чудна свѣтлина. Птичкитѣ запѣха най-хубавитѣ си пѣсни, цвѣтята излъчваха най-нѣжни благоухания и цвѣтѣха съ най-прекрасни цвѣтове . . .

И тогава разбрахъ, другарки мои, безграничната радостъ отъ една безгранична обичъ, по-висока, по-съвършенна отъ човѣшката, която се радваше отъ плодоветѣ на работата на любимия човѣкъ, а не само отъ неговитѣ обикновенни, всѣкидневни чувства. Познахъ обичъта, която твори и гради най-красивото въ човѣшката душа и дава смисълъ и ценностъ на цѣлиятъ животъ . . .

КОЕ Е НАЙ-СИЛНОТО НА СВЪТА.

Любима фраза му бѣше да казва — „Нѣма по силно нѣщо отъ паритѣ. Днесъ паритѣ управляватъ свѣта“. — И той триеше пълнитѣ си бѣли рѣце, а по лицето му се разливаше широка усмивка. А тая усмивка и фраза караха много сърдца да се свиватъ болезнено. И когато той схващаще това, отново подчертаваше, че днесъ парата е всичко.

Той бѣше банкиринъ и синъ на банкиринъ. Той не излѣзе отъ ония синове, които изяждаха и прогуляваха спечеленитѣ пари на баща си, напротивъ, той ги удвои и утрои.

Когато баща му умре и той зае мѣстото до желѣзната каса, всички казаха, че той досущъ прилича на баща си и много въздишки се изтрѣгнаха отъ гърдитѣ на тия, които необходимостта ги заставяше да прекрачатъ прагътъ му.

Отначало го знаеха Джонъ, сина на банкирина, а когато той самъ стана такъвъ, всички въ града го наричаха банкиринътъ Джонъ.

Мнозина мечтаеха да видятъ дъщеря си като съпруга на Джонъ. Той виждаше това, разбираше и на лицето му грѣйваше пакъ широката му усмивка и като триеше рѣцетѣ си казваше:

— Видѣхте ли? Все за парата. Ей хора, нали ви казвамъ, парата е всичко днесъ.

Джонъ схващаше добре нѣщата и не се ловѣше на тая вѣдица. Да дойде нѣкоя жена да му пилѣе паритѣ, които той отъ сутринъ до вечеръ съ мжка събира отъ хората, които идваха при него — това съвсемъ не му се искаше.

Защо му трѣбваше да дѣли богатството си, когато така се грижеше изключително само за себе си? Носѣше хубави дрехи и много прѣстени, блѣ-

стѣха съ скѣпоценнитѣ си камѣни по прѣститѣ му.

Така минаваха годинитѣ и Джонъ бѣ достигналъ до тридесетъ и петъ а прибичеше на четиридесетъ — и той се радваше на това—имаше значи опитность. Никой не можеше да го разклати.

Всички, които отиваха при него притиснати отъ неволята за нѣкоя парична услуга, знаеха, че взима голѣма лихва и всичко точно на опредѣления срокъ трѣбва да се върне, но като нѣмаше на кжде, прехапваха устни и отиваха. „Ела зло, че безъ тебе по-зло — казваха тѣ и подписваха полицата. И въ душата имъ ставаше стрхшно тежко, когато тоя човѣкъ не познаващъ що е сиромашка неволя се смѣеше, триеше прѣститѣ си и пакъ имъ разправяше, кое е най-силното на свѣта — парата.

Единъ день въ кабинета му влѣзе едно младо, стройно и много красиво момиче. Тоалета му бѣ скромень, но му предаваше още по-голѣма прелестъ.

То се изправи до масата на банкирина и като подаде изестна сума каза :

— Татко Ви изпраца тия пари. Той вчера отпжтува по работа, затова ги донесохъ азъ.

— Тоя гдето бѣше боленъ ли—попита Джонъ, като прочете името на полицата.

— Да, отвърна тя. Той прегледа смѣтката, прибра сумата и върна полицата на момичето. И когато тя я прибирише въ чантата си, банкирина Джонъ по навикъ започна да трие ржцетѣ си една друга и повтори любимата си фраза:

— Е госпожице, видѣхте ли? Парата, това е то. Нѣма по-силно нѣщо отъ нея. Тя управлява днесъ свѣта.

Момичето повдигна глава, погледна го съ хубавитѣ си изразителни очи и само въздѣхна дълбоко. Следъ това се леко поклони съ глава и напусна кабинета.

А Джонъ, така остана съ прикованъ погледъ въ нея, докато тя затвори вратата следъ себе си.

Следъ малко влѣзоха други хора, той вършеше ежедневната си работа, а отъ време на време дълбоко въздишаше. — Защо? — питаше се самъ той. И въ сѣщия мигъ той виждаше изправеното младо момиче до масата и чуваше отронената ѝ въздишка. И сѣкашъ тая въздишка по незнаенъ пѣтъ влѣзна въ неговитѣ гърди и той често въздишаше. И всѣка въздишка му напомняше пакъ за нея.

Когато броеше паритѣ за да ги прибере въ желѣзната голѣма каса, той изведнажъ се спираше — вмѣсто паритѣ виждаше хубавитѣ отворени очи на младото момиче, които го гледаха и му говорѣха сѣкашъ нѣщо. — И какво му говорѣха, питаше се той, мжчеше се да разбере какво му казваха тия хубави, отправени къмъ него очи и забравяше, че държи въ рѣцетѣ си пари.

— Хайде г-нъ Джонъ — подсещаха го хората — бързайте, работа ни чака.

— Ахъ да, — сепваше се той — и почваше отново да брой паритѣ.

И когато оставаше самъ, очитѣ на младото момиче изплувваха по незнаенъ пѣтъ, заставаха предъ него и му говорѣха нѣщо.

Когато се прибираше въ кѣщи, той пакъ си мислѣше за тѣхъ. — „Чудно, — питаше се той, — какво ли пѣкъ искаше да ми каже? И какъ дълбоко въздѣхна! И тая въздишка заседна въ самитѣ ми гърди. Защо ли въздѣхна? Такова младо и хубаво момиче, за какво ли имаше да въздиша?“

И тѣй минаваха днитѣ единъ следъ другъ, а отъ съзнанието на Джонъ не издизаше младото момиче. Той бѣ виждалъ толкова момичета, толкова жени, но на всички бѣ се надсмѣлъ. Въ всички той виждаше похитители на неговата кесия. А ето,

това момиче дойде, погледна го и тъй дълбоко въздъхна. И нищо не каза, и нищо не поиска, отиде си. А все пакъ, той никога не бѣ виждалъ очи, които тъй да говорятъ и въздишка тъй изтръгната отъ самите дълбочини на душата. Останалъ самъ въ стаята си, той сякашъ чуваше тия очи и тая въздишка да му казватъ:

— Какво знаешъ ти отъ свѣта? Какво познавашъ ти отъ хората? Не, ти нищо не виждашъ. Паритѣ сж превръзка на твоитѣ очи и ти си слѣпъ за всичко друго, освенъ за паритѣ.

Той удряше челото си, искаше самъ себе си да стресне. Какво е това? Какви сж тия мисли? Той никога не е мислилъ така. Той никога никому не е позволявалъ да му говори така.

Той ходѣше изъ стаята си и искаше да завладѣе предишния си миръ и спокойствие. Заставаше до прозореца и безъ да иска, отново мисълта се изплъзваше отъ волята му и го питаше:

— Где ли е тя сега? Какво ли прави? Отъ где ли е вземалъ пари баща ѝ за да ги върне на време? Той бѣше боленъ — за лѣчението си ги бѣ вземалъ. А ето върна ги точно въ опредѣления срокъ. Кой ли е работилъ за тия пари, когато бащата е билъ боленъ? — и сърцето му неволно потръпваше. Може би това момиче е ходило да работи нѣкъде, може би е търпѣло лишения, мизерия, само и само да могатъ на определената дата да върнатъ паритѣ, защото . . .“ — И той не довършваше мисълта си. Спираше се ужасенъ. Но мисълта независимо отъ него, сама продължаше и казваше — защото, иначе ще продадешъ дрехитѣ имъ, гардероба имъ, креватитѣ имъ... всичко каквото намѣришъ ще продадешъ, само за да съберешъ паритѣ съ лихвата която си имъ далъ.

— Това сж глупости, — викаше той — днесъ

човѣкъ за човѣка е вълкъ. Днесъ всички така правятъ. Има хора, които съ милиони взематъ безъ да имъ трепне окоето.

И когато той попритихваше, изъ самата му душа сякашъ изплувватъ хубавитѣ очи и го гледатъ. Тиха въздишка сама се изтрѣгва отъ душата му. И той вижда тия отворени очи да му говорятъ:

— Да, вѣрно е, има хора, които взематъ съ милиони, но знаешъ ли, че има хиляди хора, които заспиватъ гладни и осѣмватъ всрѣдъ студъ и мизерия? Знаешъ ли, че има дечица, които съ сълзицитѣ си намокрятъ коравата корица хлѣбъ за да утолятъ гладтъ си? Знаешъ ли, че майки пищятъ надъ болнитѣ си рожби и нѣма кой да отвори вратата имъ и да протѣгне ржка за помощъ? Знаешъ ли за безчетнитѣ страдания, които хлопатъ по вратитѣ на хилядитѣ нещастници? Не, ти нищо не знаешъ . . . ти знаешъ само паритѣ . . . Тѣ сж затворили очитѣ ти и сърдцето ти . . .

И странно той не можеше да се сърди на тия очи, които му говорѣха тъй, както никой другъ до сега. Той отново въздѣхваше и навеждаше глава. Ставаше разсеянъ въ работата си. Хората забелязваха това. Почна да забравя сякашъ точнитѣ дати за изплащането на сумитѣ и когато нѣкой го помолваше за отсрочка, той махваше небрежно ржка и казваше:

— Добре де, добре. Хайде върви си.

И макаръ, че вънкашно бѣ така рѣзкъ и пждѣше хората, въ сърдцето му ставаше сякашъ по-леко.

Останалъ самъ, той бързаше да види очитѣ на младото момиче въ съзнанието си. И странно, въ такива моменти, струваше му се, че тѣ го гледатъ благосклонно. И малка свѣтлинка трепваше въ гърдитѣ му.

Но следъ мигъ той ставаше отъ стола, вземаше шапката си и си казваше:

— Наистина, азъ полудявамъ, трѣбва ми въздухъ. Слънце ми трѣбва. Азъ съмъ заприличалъ на къртъ въ тая кантора. Човѣкъ може да се заѹши въ нея. — А тайно въ душата си той знаеше, че излиза не за въздухъ, не за слънце, а излиза съ скритата мисълъ да може да срещне нѣкъде младото момиче. И той криеше отъ самия себе си тая мисълъ. Туряше си най-различни предлози за излизане но сърдцето му я знаеше, — отъ него той не можеше да я скрие и тихичко то му се смѣеше.

Той искаше, а не смѣеше да ходи изъ улицитѣ кждето би могълъ да я срещне. Струваше му се, че хората знаеха защо той излиза и му се надсмиваха. Да, на него се надсмиваха, на когото гледаха всички съ страхопочитание.

— Джонъ, полудѣлъ ли си, викаше му нѣкой гласъ отвжтре, кжде остави работата си, паритѣ? Ти си лудъ Джонъ, връщай се въ кантората. Хората чакатъ. Съ това ходене загуби толкова много пари.

И той се връщаше въ кантората. Но не за паритѣ. — Може би—мислѣше си самото му сърдце —баща ѣ пакъ да има нужда отъ пари. Нали е билъ боленъ човѣка, може да му притрѣбватъ. „И той ускоряваше до запѣхтяване крачкитѣ си. О, той само да го завари тамъ, ще повика него най-напредъ. Ще го покани, ще му даде столъ и пари колкото иска, безъ срокъ, безъ лихва . . . Стига да е дошълъ. Но тамъ между чакащитѣ го хора, нѣмаше бащата на момичето. И той въ безумието си, искаше щото този баща да се разболѣе силно, много силно. Да е зле. Да иматъ нужда отъ пари и момичето да дойде . . . Не, даже то да не идва.

Той само да се научи за това, веднага ще изтича до тѣхъ, ще повика лѣкарь, ще плати за всичко, ще остави въ къщата на майката известна сума за каквото трѣбва. И когато си трѣгва отъ дома имъ, младото момиче ще го погледне . . . И този погледъ ще струва повече отъ всичкитѣ пари, които е далъ за лѣкарь, за домашнитѣ потребности въ къщата имъ. Повече даже отъ всичкитѣ пари, които той има въ касата си. И той цѣлъ трѣпнѣше отъ радостъ при мисълта за този едничъкъ погледъ, който ще получи.

И всредъ тая му радостъ, чуваше пакъ отвътре нѣкой гласъ да хрипти въ дрезгавъ смѣхъ — „Джонъ ти наистина изгуби ума си. Какво говоришъ ти Джонъ, какво? Това е пари Джонъ, което е въ касата ти. Злато е то. Скжпоценностъ е то. Какъ можешъ ти да го сравнявашъ съ очитѣ на една девойка. Какъ можешъ да ги омаловажишъ!.. Парата Джонъ управлява свѣта . . .

И той слушаше своитѣ нѣкогашни мисли, които се изправяха като живи и му говорѣха това, което той по-рано говорѣше на другитѣ.

— Стига, викаше той на тоя вжтрешенъ гласъ, стига! Млъкни! Остави ме на мира!“ — и после като хващаше съ дветѣ рѣце главата си казваше:

— Боже, азъ наистина полудявамъ. Съ кого се разправямъ? Съ себе си ли? Съ кого?

А отвътре гласътъ мърморѣше:

—Отидоха парицитѣ Джонъ, отидоха. Пилѣешъ си времето по тая девойка и оставяшъ да изтичатъ паритѣ между прѣститѣ ти“.

И наистина, всички забелѣзаха промѣната въ Джонъ, и не знаеха какъ да си я обяснатъ. Той, който треперѣше преди надъ стотинката, сега даваше пари и безъ лихва и съ дълги срокове. А нѣ-

къде, където виждаше крайна сиромашия, той даваше безъ да иска да му се връщатъ.

Но каквото и да правеше—той все поглеждаше вътре въ душата си, търсеше тамъ очитѣ на младото момиче да види какво ще кажатъ тѣ. И ако се усмихваха, той биваше радостенъ и щастливъ.

Той много искаше да запита за баща ѝ, за семейството имъ, но той се боеше, че хората ще разберътъ тайната му. А тя бѣше тѣй хубава, тѣй свѣта, и ничии човѣшки очи не тѣбваше да се докосватъ до нея.

И тѣй ходѣше той съ надеждата да я види или срещне. Случваше се, виждаше я отдалечъ. И струваше му се, че вижда най-прекрасното същество на земята. И презъ този день, той биваше необикновено щедъръ.

Веднажъ я срѣсна отблиско. Той се спрѣ цѣлъ залѣнъ въ сияюща усмивка, свали ѝ шапка съ дълбокъ поклонъ.

Тя сжщо се спрѣ за мигъ, погледна го малко изненадано, съсредоточи мисълта си, позна го и сериозно го поздрави. Следъ мигъ тя отмина. Той остана съ шапка въ ржка неподвиженъ.

— О, тѣзи очи, мислеше си той, въ тѣхъ нѣма суетния блѣсълъ на тия отъ момичетата, които той бѣ срѣщалъ. Като че ли тия очи разтваряха и разкриваха други свѣтове. Тѣ като че ли му казваха за познаването на живота отъ други страни, които той не знаеше. Въ тѣхъ тихата печаль, бѣ превърната въ дълбоко разбиране на живота.

И той заживѣ съ образа и мечтата за нея. Всичко друго му стана безразлично. Работата и паритѣ му опротивяваха, когато си мислеше, че може би тя ще отвърне отъ него глава. Ще му каже:

— Помнишъ ли какво ми каза, когато ти донесохъ паритѣ? — „Паритѣ сж всичко, госпожице.

Нѣма по-силно нѣщо отъ тѣхъ. Тѣ управляватъ свѣта“.—Е, живѣйте си съ тѣхъ. Азъ не ви искамъ. Вие нѣмате сърдце, а една празна кесия, която ламти за пари. Вие обирахте сирацитѣ, разплаквахте вдовицитѣ, доубивахте болнитѣ, разорявахте сиромаситѣ. Азъ си отвърщамъ главата отъ такъвъ човѣкъ. Живѣйте си съ златото и паритѣ . . .

Тогавя той изтрѣпваше ужасенъ. Това бѣше всичко така . . . вѣрно бѣше. Но то бѣ нѣкога, отдавна . . . преди да я види, преди да му заговорятъ нейнитѣ очи, а сега е съвсемъ друго . . . Ето, той е готовъ да поправи всичкитѣ си погрѣшки. Ако тя каже, той ще раздаде всичкитѣ си пари на сиромаситѣ, ще отиде съ потъ на челото си да работи както хилядитѣ — само тя да не отвърне очи отъ него. Само тя да пададе ржката си и да върви редомъ съ него въ живота . . .

Най-после той махна съ ржка на това, какво ще кажатъ хората и отиде при нея. Говори ѝ, много ѝ говори. Разказа ѝ цѣлиятъ си животъ и промѣната, която е станала въ него.

Тя го гледаше тиха, сериозна съ отворени очи, замисляща се върху това, което той говорѣше . . .

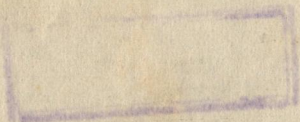
И когато следъ време тя съ усмивка го запита:

— Е, кажи, кое отъ всичко е най-силно? Кой управлява свѣта?

Неговитѣ устни промѣлвиха това, което сърдцето му отдавна бѣ разбрало и казало: — Обичѣта.

Handwritten text at the top of the page, appearing to be a list or set of instructions, though the characters are faint and difficult to decipher.

Handwritten text in the middle section of the page, possibly a continuation of the list or instructions from the top.

Handwritten text at the bottom of the page, which is very faint and mostly illegible.

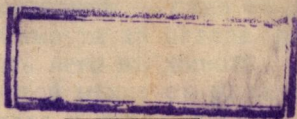
Additional handwritten text at the very bottom of the page, also faint and difficult to read.

*Само Любовта прави малкитъ нѣща велики.
Само Любовта праща Великото при малкото.
Само Любовта прави малкото да служи
на великото.*

У.

Други книжки отъ Н. Недѣлчева.

1. Татковитѣ приказки за Нея.
2. Грижа отъ другия свѣтъ. (разказъ).
3. Всичко е за добро. (разкази).
4. Какъ намѣрихъ Учителя. (ист. случки).

40

Цена 5 лв.

*Всичко отнасящо се до книгата да се изпра-
ща на адресъ: Н. Недѣлчева Опѣменска 64, София*

Клишето — художествена картина „Любовта“
отъ Цв. Симеонова